

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ»
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ЗВО «ПДУ»
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ХНУ

БІБЛІОТЕКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ НАУКИ, ОСВІТИ ТА КУЛЬТУРИ

**Збірник матеріалів
III Всеукраїнської науково-практичної
онлайн-конференції**

**м. Хмельницький – м. Кам'янець-Подільський
15 травня 2025 року**

**Кам'янець-Подільський
2025**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ЗВО «ПДУ»
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ХНУ

БІБЛІОТЕКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ НАУКИ, ОСВІТИ ТА КУЛЬТУРИ

Збірник матеріалів

III Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
(м. Хмельницький – м. Кам'янець-Подільський,
15 травня 2025 р.)

ЕЛЕКТРОННЕ НАУКОВЕ ВИДАННЯ

м. Кам'янець-Подільський
2025

УДК : 027.7(477.43)

Рекомендовано до друку вченою радою Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»
(протокол № 8 від “25” вересня 2025 р.)

Рекомендовано до друку методичною радою Наукової бібліотеки Хмельницького національного університету (протокол № 2 від 25.06 2025 р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Гуралюк А. Г., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу цифрових технологій та комп’ютерного забезпечення Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського

Семенишена Р. В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри технічного сервісу і загальнотехнічних дисциплін Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Ясінецька І. А., д-р екон. наук, професор, проректор з навчальної, науково-інноваційної та міжнародної діяльності ЗВО «ПДУ»

Айвазян О. Б., канд. іст. наук, директор наукової бібліотеки ХНУ, голова методичного об’єднання бібліотек ЗВО Хмельницької області

Гораш К. В., канд. пед. наук, ст. наук. співроб., директор наукової бібліотеки ЗВО «ПДУ»

Мацей О. О., заступник директора наукової бібліотеки Хмельницького національного університету

Посітко Л. А., провідний бібліотекар сектору обслуговування наукової, художньої бібліотеки та читального залу наукової бібліотеки ЗВО «ПДУ».

Бібліотеки в сучасному світі науки та культури [Електронний ресурс]: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції, м. Хмельницький – м. Кам’янець-Подільський, 15 травня 2025 р. / за ред. К. В. Гораш, О. Б. Айвазян. — Кам’янець-Подільський, 2025.— 56 с.

У виданні зібрано матеріали доповідей і секційних виступів учасників III Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції, в яких висвітлено результати досліджень проблем і перспектив функціонування та розвитку бібліотек України та Європи в сучасних умовах. Зокрема, розглянуто інтеграційні та глобалізаційні процеси функціонування книгозбірень в електронному середовищі України і світу; розкрито можливості використання електронних ресурсів у роботі університетських бібліотек і розширення взаємодії між бібліотеками різних відомств; подальший розвиток цифрової грамотності користувачів; формування основ академічної доброчесності здобувачів вищої освіти; волонтерську діяльність бібліотек в умовах воєнного стану. Видання адресоване бібліотечним фахівцям, історикам, краєзнавцям, студентам, усім тим, хто цікавиться бібліотечною справою.

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, посилань на джерела та вживання назв документів, власних імен тощо несуть автори публікацій.

З М І С Т

РЕЗОЛЮЦІЯ Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції «БІБЛІОТЕКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ НАУКИ ТА КУЛЬТУРИ».....	5
Айвазян Олена РОЛЬ БІБЛІОТЕК ЗВО ХМЕЛЬНИЧЧИНИ У НАУКОВІЙ КОМУНІКАЦІЇ.....	7
Вараксіна Наталія МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ І ПРИНЦИПИ З ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ КОЛЕКЦІЙ.....	10
Гончарук Наталія ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	13
Гораш Катерина ВИКЛИКИ, ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА КОМУНІКАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ БІБЛІОТЕК У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	16
Гриценко Юлія БІБЛІОТЕКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ: РЕАЛІЇ ТА ПРОБЛЕМИ.....	20
Гуралюк Андрій ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: РИЗИКИ ТА ПОТЕНЦІАЛ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ.....	23
Мазур Наталія, Гораш Катерина ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ АКАДЕМІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ.....	25
Мацей Оксана БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СТРАТЕГІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	29
Мельниченко Галина КРАЄЗНАВЧА РОБОТА БІБЛІОТЕКИ ЗІ СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ.....	33
Поліщук Ніна НАУКОВИЙ РЕПОЗИТАРІЙ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ УНІВЕРСИТЕТУ.....	37
Посітко Людмила БІБЛІОГРАФІЧНО-ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ «ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ».....	40
Ростока Марина СЕРВІС ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ КОЛЕКЦІЙ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ І СВІТУ.....	44

Титаренко Інна	
ВЕБРЕСУРС «ВЧЕНІ НАПН УКРАЇНИ»:	
БІОГРАФІЧНИЙ МЕТОД У ПЕДАГОГІЦІ.....	47
Шило Олексій	
ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КОНТЕКСТІ АБІС КОНА:	
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	49
Щегельська Катерина	
РОЛЬ БІБЛІОТЕК ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	
І КОЛЕДЖІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ АКАДЕМІЧНОЇ ОСВІТИ:	
ДОСВІД ІНДІЇ.....	51
Юрачківська Наталія	
СУЧАСНИЙ СТАН КОМПЛЕКТУВАННЯ:ТЕНДЕНЦІЇ	
ТА ПРІОРИТЕТИ.....	53

РЕЗОЛЮЦІЯ
III Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
«Бібліотека в сучасному світі науки, освіти та культури»
15 травня 2025 року

Організатори конференції:

Наукова бібліотека закладу вищої освіти «Подільський державний університет»
Наукова бібліотека Хмельницького національного університету

Мета конференції:

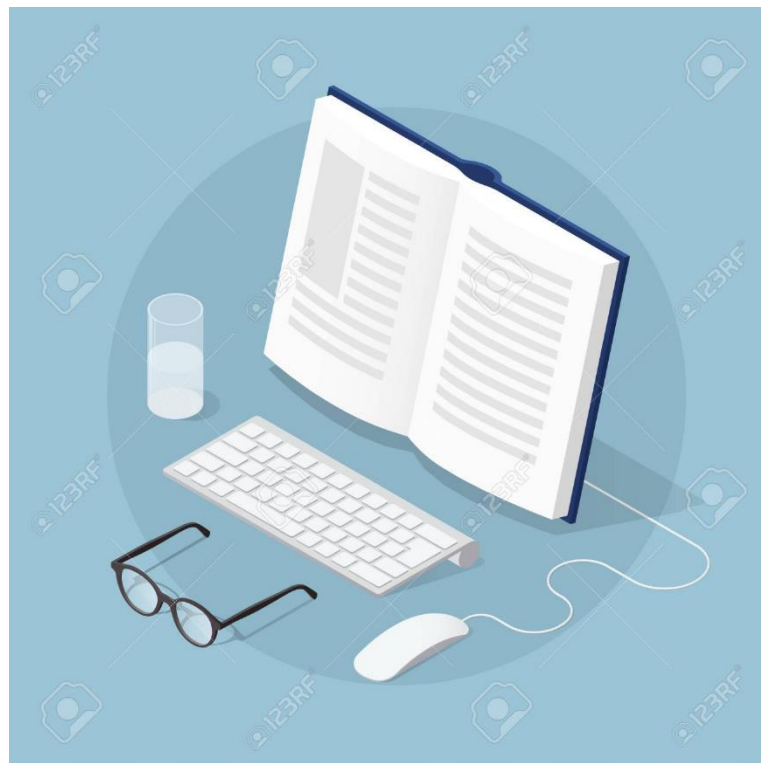
Окреслити напрями розвитку та перспективи функціонування бібліотек України в сучасному цифровому середовищі, сприяти професійній дискусії щодо інтеграційних процесів та нових практик у бібліотечній діяльності, а також підкреслити роль бібліотек у формуванні інформаційної стійкості та зміцненні освітнього й культурного простору України в умовах повномасштабної російської агресії.

Учасники конференції, заслухавши доповіді та обговоривши актуальні питання бібліотечної справи, прийняли такі рекомендації:

1. **Сприяти розвитку міжбібліотечної співпраці** з метою вдосконалення наукової, освітньої та інформаційної діяльності академічних бібліотек.
2. **Розширити обмін інноваційними технологіями** та кращими практиками між бібліотеками України для посилення наукової комунікації та ефективного поширення результатів наукових досліджень.
3. **Посилити соціокультурну діяльність бібліотек**, спрямовану на патріотичне виховання, підтримку Збройних Сил України, волонтерську та благодійну активність бібліотечних фахівців.
4. **Вивчати та популяризувати історію бібліотек краю**, діяльність видатних бібліотечних фахівців з метою формування позитивного іміджу бібліотек, зокрема через публікації в енциклопедичних джерелах, базах даних, Вікіпедії тощо.
5. **Проводити соціологічні дослідження** для вивчення інформаційних потреб користувачів та оптимізації обслуговування в умовах змішаного навчання.
6. **Забезпечити обмін досвідом і фаховий діалог** між бібліотеками різних відомств, зокрема із зарубіжними партнерами, за підтримки ВГО «Українська бібліотечна асоціація», її обласного осередку та секції університетських бібліотек.
7. **Продовжити ретроспективний збір повнотекстових видань** бібліотек ЗВО Хмельниччини для формування єдиної повнотекстової бази даних.
8. **Активно долучатися до грантових ініціатив** з метою модернізації матеріально-технічної бази бібліотек, впровадження інноваційних послуг і розширення доступу до інформаційних ресурсів.
9. **Розвивати інклюзивний напрям діяльності бібліотек**, створюючи доступне середовище для людей з особливими потребами, забезпечуючи їх адаптацію в суспільстві та підтримку освітнього й творчого розвитку.

10. Впроваджувати сучасні форми обслуговування користувачів, зокрема адаптовані ресурси та сервіси для користувачів з інвалідністю.

Учасники конференції висловлюють впевненість, що реалізація окреслених напрямів дозволить бібліотекам ефективно відповідати на виклики часу, сприяти збереженню національної ідентичності, підтримці Збройних Сил України та розвитку простору академічних бібліотек.

Олена АЙВАЗЯН,
директор наукової бібліотеки
Хмельницького
національного університету,
м. Хмельницький, Україна

РОЛЬ БІБЛІОТЕК ЗВО ХМЕЛЬНИЧЧИНИ У НАУКОВІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Ключові слова: бібліотеки ЗВО Хмельниччини, наукова комунікація, наукова робота бібліотек, академічна доброчесність, відкритий доступ до знань.

Наукова комунікація бібліотек закладів вищої освіти (ЗВО) є стратегічно важливим напрямом діяльності, що сприяє інтеграції бібліотек у науково-освітній простір, популяризації наукових знань і підвищенню наукової видимості вишів загалом. Сучасні бібліотеки університетів виступають посередниками між дослідниками і знаннями.

Методичне об'єднання бібліотек ЗВО Хмельницької області об'єднує 6 університетських книгозбірень, з яких дві найстаріші книгозбірні знаходяться в місті Кам'янці-Подільському – національного університету імені Івана Огієнка та ЗВО «Подільський державний університет». До складу об'єднання також входять бібліотеки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Хмельницького університету управління і права імені Л. Юзкова, Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту. Методичним центром об'єднання є наукова бібліотека Хмельницького національного університету.

Традиційно бібліотеки об'єднання, завдяки допомозі МОН України, забезпечують науковцям доступ до світових наукових платформ Web of Science, Scopus, ScienceDirect, Research4Life, Bentham Science. Крім того, кожна книгозбірня створює власні БД відкритих наукових ресурсів відповідно до профіля університету, зокрема, як в НБ ХНУ на сторінці сайту «Наукові ресурси відкритого доступу». На замовлення науковців працівники бібліотеки виконують розширені бібліографічні довідки з використанням вищезазначених БД.

Важливою функцією університетських бібліотек є супровід наукової діяльності: консультації з оформлення публікацій згідно з вимогами наукометричних баз, підтримка дослідників у пошуку якісних журналів для публікацій, аналіз наукометричних показників на замовлення. Бібліотеки об'єднання надають такі послуги не тільки працівникам власних вишів, а й науковцям інших навчальних закладів. Суттєву підтримку в орієнтації на вимоги й показники наукометричних баз надає сторінка «Наукометрія», розміщена на сайтах університетських бібліотек.

Розвиток відкритого доступу до результатів наукових досліджень – один з головних напрямів діяльності сучасної університетської бібліотеки. Головною сторінкою представлення результатів наукової роботи університету є інституційний репозитарій, який адмініструється бібліотеками університетів. Інституційні репозитарії як інструмент безкоштовного онлайн-доступу до наукових творів надають можливість вільного використання наукової літератури для дослідження, навчання та інших цілей, сприяють збільшенню цитувань, підвищенню престижу та рейтингу у науковому світі. Наразі всі бібліотеки об'єднання працюють з

репозитаріями, архівують наукові праці викладачів та студентів. Загальна кількість доступних документів по бібліотеках об'єднання на 1.01.2025 року становила 37,6 тис. прим.

Використовуючи цифрові інструменти, такі як платформи для дистанційної комунікації (Zoom, Google Meet), соціальні мережі, ютуб-канали для наукової популяризації, бібліотеки організовують та беруть участь у проведенні вебінарів, тренінгів, лекцій для науковців, розробляють віртуальні виставки та огляди за темами наукових форумів, до ювілеїв науковців тощо.

Бібліотеки всіляко сприяють дотриманню принципів академічної доброчесності, проводячи низку заходів зі здобувачами вищої освіти, перевіряючи наукові твори на плагіат чим допомагають університету забезпечити прозорість і відкритість результатів досліджень.

Наукова бібліотекознавча робота в діяльності бібліотек закладів вищої освіти (ЗВО) також є важливою складовою наукової комунікації книгозбірень та їхньої функціональної діяльності. Вона сприяє розвитку інформаційно-бібліотечної справи, підтримує навчальний і науковий процеси у ЗВО та інтегрує бібліотеки в наукове середовище. Серед ключових аспектів наукової роботи бібліотек ЗВО – дослідження з бібліотекознавства, організація та участь у конференціях, семінарах, форумах; публікації у фахових виданнях, збірниках наукових праць, матеріалах конференцій; підготовка бібліографічних та аналітичних оглядів; проведення соціологічних досліджень (анкетування, інтерв'ю, спостереження); розробка і реалізація проєктів, грантів, зокрема й міжнародних. Формуванню наукового іміджу бібліотеки, підвищенню її статусу в академічному середовищі сприяють і власні наукові дослідження бібліотекарів.

Отже, бібліотеки ЗВО Хмельницької області як активні учасники наукової комунікації університетів збирають, зберігають та розповсюджують результати наукових досліджень через інституційні репозитарії та інші бази даних, які відображують наукову діяльність викладачів, інформацію про них, а також надають доступ до відкритих і придбаних наукових ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. **Dr. Antoni J. – Йосип Ролле** : до 195-річчя від дня народження видатного краєзнавця Поділля 1829–1894 : біобібліогр. покажч. / упоряд. Л. Посітко. Кам'янець-Подільський, 2024. 120 с.
2. **Айвазян О.** Бібліотеки закладів вищої освіти Хмельниччини під час російсько-української війни. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство.* 2023. Вип. 7. С. 5–12. URL: <https://elar.khmnpu.edu.ua/handle/123456789/15515> (дата звернення: 13.05.2025).
3. **Анатолій Іванович Гордєєв.** До 70-річчя від дня народження : біобібліогр. покажч. / упоряд. О. М. Бичко ; відп. за вип. О. Б. Айвазян. Хмельницький : ХНУ, 2024. 107 с.
4. **Бичко О. М.** Розвиток наукового інформаційного середовища університету: роль бібліотеки. *Бібліотека в освітньому просторі* : інформ. бюл. Хмельницький :

- ХНУ, 2023. № 28 : Автоматизація бібліотечної діяльності на сучасному етапі. С. 6–12.
5. **Борейко В. М.** Село Митинці на Хмельниччині: 440 років з часу першої письмової згадки. *XVII Подільська наукова історико-краєзнавча конференція* : матеріали наук. іст.-краєзнав. конф., м. Хмельницький, 22 вересня 2023 р. Хмельницький : ХКТЕІ, 2023. С. 177–183.
 6. **Гораш К. В.** Наукова школа Миколи Івановича Бахмата: наука, творчість, життя. *Історія Закладу вищої освіти «Подільський державний університет» в персоналіях* : зб. наук. пр. II Регіон. наук.-теорет. інтернет-конф., 24 квітня 2023 р. Кам'янець-Подільський, 2023. С. 60–66. URL: <http://188.190.43.194:7980/jspui/handle/123456789/11513> (дата звернення: 13.05.2025).
 7. **Дитинник Л. В.** Роль бібліотеки на інформаційному фронті під час російсько-української війни. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство.* 2023. Вип. 7. С. 12–18. URL: <https://elar.khmnmu.edu.ua/handle/123456789/15515> (дата звернення: 13.05.2025).
 8. Звіт про роботу Хмельницького обласного методичного об'єднання бібліотек закладів вищої освіти за 2024 рік. Хмельницький : ХНУ, 2025. 68 с.
 9. Звіт про роботу Хмельницького обласного методичного об'єднання бібліотек закладів вищої освіти за 2023 рік. Хмельницький : ХНУ, 2024. 71 с.
 10. **Климчук Л. В., Різничук Л. В.** Вплив війни на читацькі інтереси. *Бібліотека в сучасному світі науки, освіти та культури* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 16 травня 2024 р.). Хмельницький, 2024. С. 64–73.
 11. **Мацей О.** Автоматизація книгозбірень ЗВО Хмельниччини: історичний аспект. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство.* 2023. Вип. 7. С. 121–137. URL: <https://elar.khmnmu.edu.ua/handle/123456789/15515> (дата звернення: 13.05.2025).
 12. **Молчанова С. А.** Роль бібліотеки університету у формуванні, підтримці та розвитку інституційного репозитарію. *Бібліотека в освітньому просторі* : інформ. бюл. Хмельницький : ХНУ, 2023. № 28 : Автоматизація бібліотечної діяльності на сучасному етапі. С. 19–32.
 13. **Подільський державний університет: люди і долі.** Чикуркова Алла Дмитрівна : біобібліогр. покажч. / уклад. Л. Посітко. Кам'янець-Подільський, 2024. 104 с.
 14. **Прокопчук В. С., Айвазян О. Б.** Бібліотечна справа на Хмельниччині (1920–2023) : монографія. Дунаївці ; Хмельницький : Стрихар А. М., 2024. 416 с.

*Наталія БАРАКСІНА,
науковий співробітник
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В.О. Сухомлинського,
м. Київ, Україна*

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ І ПРИНЦИПИ З ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ КОЛЕКЦІЙ

Ключові слова: цифрові колекції, інформаційна система, міжнародні стандарти й принципи, стандартизація цифрового контенту.

Формування та розвиток цифрових колекцій у сучасному світі є важливим напрямом діяльності бібліотек, архівів, музеїв і науково-освітніх установ. Це зумовлено не лише потребою збереження культурної та наукової спадщини, а й прагненням забезпечити її доступність для широкого кола користувачів у цифровому форматі. Поява глобальних ініціатив цифровізації, зростання обсягів електронного контенту та необхідність взаємодії між установами у транснаціональному середовищі потребують дотримання уніфікованих стандартів і принципів. Саме міжнародні підходи до створення цифрових колекцій гарантують якість, інтероперабельність, надійність і довготривалість таких ресурсів.

Цифрові колекції – це не просто результат процесу сканування паперових документів або фотографування експонатів. Йдеться про створення інтелектуальних, доступних, структурованих і технологічно сумісних ресурсів, які потребують стратегічного планування, узгоджених методик опису, обґрунтованих рішень щодо збереження та управління правами. Міжнародні принципи цифрової курації розробляються провідними організаціями, такими як ЮНЕСКО, IFLA (Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій і установ), Національна організація міжнародних стандартів США (NISO), а також консорціумами типу Dublin Core Metadata Initiative. Вони закладають основу для розбудови якісних цифрових репозитаріїв.

На практиці формування цифрової колекції починається зі стратегічного бачення. Визначаються місія, цілі, типові користувачі, очікувані результати й критерії відбору матеріалів. Оскільки ресурси для оцифрування зазвичай обмежені, важливо встановити пріоритети, базуючись на науковій, історичній або культурній цінності матеріалів, попиті на них, фізичному стані оригіналів та правовому статусі. Із самого початку колекція повинна мати продуману політику розвитку, яка включає технічні, адміністративні та етичні вимоги.

Змістовна складова цифрової колекції має супроводжуватися високоякісним описом, і саме тут вступають у силу стандарти метаданих. Dublin Core – один із найбільш поширених у світі стандартів, який застосовується для базового опису цифрових об'єктів незалежно від їх типу. Він складається з 15 обов'язкових і рекомендованих елементів, таких як назва, автор, дата створення, суб'єкт,

ідентифікатор тощо. Інші стандарти, зокрема MARC, MODS, VRA Core, ISAD(G), EAD, PREMIS, METS, застосовуються залежно від галузевої специфіки колекцій: бібліотечної, музейної, архівної чи академічної.

Не менш важливим є питання технічної реалізації цифрових колекцій. Застосування відкритих, стійких до деградації форматів (TIFF, JPEG, PDF/A, WAV, XML) забезпечує збереження інформації в довготривалій перспективі. Для підтримки цифрової сталості використовуються такі стандарти, як PREMIS, що фіксує усі зміни, переміщення або реставрації цифрових об'єктів протягом їхнього "життєвого циклу". Інформація про автентичність, авторство, джерело та умови доступу фіксується в метаданих, що підвищує довіру до цифрової репрезентації об'єкта.

Щоб забезпечити ефективну взаємодію між різними інформаційними системами, цифрові колекції мають бути інтероперабельними. Це означає, що їхні структури, метадані, протоколи обміну повинні відповідати загальноприйнятим стандартам, що дозволяє здійснювати агрегацію, спільне використання й індексацію у глобальних агрегаторах знань. Зокрема, протокол OAI-PMH є стандартним засобом для збору метаданих із розподілених репозитаріїв. Він широко застосовується в таких проектах, як Europeana – пан'європейська цифрова платформа культурної спадщини, яка об'єднує сотні інституцій із різних країн ЄС.

Особлива увага у міжнародній практиці приділяється питанням відкритості й доступності. Цифрові колекції, створені за принципами Open Access, мають бути вільно доступними для користувачів без фінансових чи територіальних обмежень. Це особливо важливо для академічних, освітніх і культурних ресурсів, які мають соціально значуще призначення. Концепція FAIR (Findable, Accessible, Interoperable, Reusable), яку активно підтримує IFLA, також орієнтує установи на створення цифрових об'єктів, які легко знаходити, використовувати та повторно інтегрувати в інші інформаційні середовища.

Крім технічних і інформаційних аспектів, критично важливим є правове поле цифрової курації. Міжнародні організації постійно наголошують на дотриманні авторських прав і прав інтелектуальної власності. Колекції не можуть формуватись шляхом "скачування всього підряд" — необхідне ретельне вивчення правового статусу матеріалів, укладання ліцензійних угод, позначення умов використання через системи типу Creative Commons або інші правові маркери. Це не лише питання законності, а й етичної відповідальності установ перед авторами, донорами й громадськістю.

Значний внесок у розвиток практик формування цифрових колекцій здійснюють глобальні проєкти: Всесвітня цифрова бібліотека (World Digital Library), Digital Public Library of America (DPLA), The European Library, Gallica (Франція), Trove (Австралія). Усі вони дотримуються міжнародних стандартів, використовують інтероперабельні моделі метаданих, забезпечують високу якість контенту та орієнтовані на інклюзивність. Наприклад, WDL, спільний проєкт Бібліотеки Конгресу США та ЮНЕСКО, зосереджується на представленні багатомовних, візуально якісних, контекстуально описаних культурних матеріалів.

Україна також активно рухається в напрямі стандартизації цифрового контенту. Чимало бібліотек і архівів уже впровадили Dublin Core, використовують ОАІ-РМН для інтеграції у національні й міжнародні проєкти. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, а також освітні та музейні установи активно працюють над формуванням електронних ресурсів, які відповідають міжнародним вимогам. Проте слід зауважити, що повномасштабна цифровізація потребує державної підтримки, інституційної стратегії та системної підготовки фахівців у сфері цифрової трансформації культурної спадщини.

У підсумку варто наголосити, що міжнародні стандарти й принципи – це не формальність і не бюрократична вимога. Вони є основою ефективного управління цифровими колекціями, гарантією доступності, стабільності, правомірності й довговічності ресурсів. Дотримання цих принципів відкриває нові можливості для обміну знаннями, наукової співпраці, культурного діалогу та освітнього розвитку на національному й глобальному рівнях. Українським установам у цьому контексті варто орієнтуватися на передовий міжнародний досвід, адаптувати його до вітчизняних реалій і активніше впроваджувати інноваційні цифрові моделі у власну практику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Charter on the Preservation of Digital Heritage / UNESCO. Paris, 2009. 5 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000179529> (date of access: 23.06.2025).
2. Digital Library Manifesto of the International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) : General Conference, 36th, 2011 / UNESCO. Paris, 2011. 6 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000212534> (date of access: 23.06.2025).
3. IFLA/UNESCO Manifesto for Digital Libraries / International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). 2010. 4 p. URL: <https://repository.ifla.org/items/dc610163-cbec-4c02-a3f4-ff42585f0e12> (date of access: 23.06.2025).
4. Dublin Core Metadata Initiative. *DublinCore* : website. URL: <https://dublincore.org> (date of access: 23.06.2025).
5. Open Archives Initiative : website. URL: <https://www.openarchives.org> (date of access: 23.06.2025).
6. Europeana Data Model (EDM). *Europeana Pro* : website. URL: <https://pro.europeana.eu/page/edm-documentation> (date of access: 23.06.2025).
7. PREMIS Data Dictionary for Preservation Metadata. *Library of Congress* : website. URL: <https://www.loc.gov/standards/premis/v3/> (date of access: 23.06.2025).
8. CIDOC CRM. Conceptual Reference Model : website / CIDOC CRM Special Interest Group. URL: <http://www.cidoc-crm.org> (date of access: 23.06.2025).

Наталія ГОНЧАРУК

*ВСП «Кам'янець-Подільський
фаховий коледж Закладу вищої
освіти «Подільський державний
університет»
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ключові слова: бібліотека, новації, діяльність, студентська молодь.

Центром інформаційного та культурно – просвітницького забезпечення освітньої діяльності є бібліотека Відокремленого структурного підрозділу «Кам'янець-Подільський фаховий коледж ЗВО «ПДУ» (далі - ВСП «КПФК ЗВО «ПДУ»)), яка має абонемент, читальний на 100 місць і книжковий фонд, що налічує понад 50 тис. примірників літератури, створюється база джерел інформації на електронних носіях.

Бібліотека сьогодні – це інформаційний, консультативний, ресурсний центр, платформа для навчання, місце для спілкування, де допоможуть кожному. Бібліотечний працівник – це інформатор, аналітик операцій, бібліоменеджер. Кожна бібліотека, працівники якої націлені на задоволення потреб своїх користувачів, неодмінно пропонує широкий сектор послуг, корисних для відвідувачів. Сучасні технології відкрили і надалі відкриватимуть нові можливості для користувачів. Так бібліотекари пропонують нові можливості для користувачам електронні книги у бібліотеці.

Працівники бібліотеки Відокремленого структурного підрозділу «Кам'янець-Подільський фаховий коледж ЗВО «ПДУ» формують у студентів навички роботи з науковою літературою і періодичними виданнями, ознайомлюють довідково - бібліографічним апаратом, допомагають студентам під час підготовки до занять та в науково – пошуковій роботі.

Загарбницька війна, яка докорінно змінила наше життя, змушує українське суспільство знаходити способи максимальної участі у загальній справі наближення перемоги, а також у визначенні перспектив відродження і розвитку країни. Нині над цим працюють науковці і дослідники, представники інформаційного та культурного «фронту».

Воєнний стан вніс свої зміни в освітній процес закладів освіти, а також в роботу бібліотеки ВСП «КПФК ЗВО «ПДУ». Незвична ситуація підштовхнула бібліотекарів шукати нові форми роботи, нові можливості комунікації зі своїми користувачами, звернути увагу на можливість власної присутності в Інтернет просторі. Фізичне закриття дверей бібліотек дає змогу відкрити цифрові двері. Найбільш популярним каналом взаємодії нашої бібліотеки стали соцмережі.

Жодний освітній заклад не можна уявити без бібліотеки. Це його атрибут і візитна картка, критерієм якості якої є кількість інформації, що може надати бажаючим. Користувачем бібліотеки є переважно студентська молодь – покоління, в якому виявляються як кращі та найгірші якості: покоління яке дорослішає в умовах соціальної нестабільності. Особливо загрозливим є почуття розгубленості перед дорослим життям, песимізму, пасивності і тривоги, відчуження від суспільства, втрата ідеалів. Виник вакуум духовності, зниження інтересу до освіти як визначальної життєвої цінності.

Сучасна бібліотека закладу освіти потребує докорінного переосмислення своєї ролі, функцій, технологій. Ідеться про принципово нові бібліотечні ідеї, проекти, форми і методи роботи в центрі яких – особливість читача з його потребами, інтересами і проблемами. Тобто бібліотека повинна створити оптимальні умови для самовдосконалення молодшої людини, реалізації її особистісного потенціалу, саморозвитку.

Носіями інформації бібліотеки ВСП «КПФК ЗВО «ПДУ» є передусім друковані видання, що зобов'язує систематично вивчати фонди бібліотеки. Якість та об'єм бібліотечного фонду залежить в першу чергу, значною мірою, від комплектування.

У сучасних умовах відбуваються зміни складу бібліотечного фонду, зумовлені специфікою інформаційних потреб фахівців сільськогосподарської галузі. Процес комплектування залежить від багатьох чинників, зокрема, фінансових стану ринку видавничої продукції. Ведеться картотека комплектування на основі його вивчення. Бібліотечні працівники спільно з членами бібліотечної ради, викладачами – предметниками, головами циклових комісій переглядають каталоги видавництва періодичних видань.

Сьогодні перед бібліотеками стоїть завдання не тільки зібрати у своїх фондах якнайбільше різноманітних документів, але й робити їх доступними для користувачів, розкрити їх зміст. Головними напрямками інформаційно-бібліографічної роботи бібліотечної системи є забезпечення громадян до інформації.

Основними завданнями бібліотеки освітнього закладу є:

- якісне і своєчасне забезпечення підручниками усіх здобувачів освіти;
- облік, обробка, розміщення підручників, зберігання фонду, робота з каталогами;
- розвиток творчої думки, пізнавальних здібностей та інтересів учасників освітнього процесу, сприяння успішному засвоєнню навчальних програм;
- сприяння реалізації державної політики в галузі освіти, розвитку освітньо-виховного процесу;
- співпраця та взаємодія з бібліотеками інших систем і відомств, ведення самостійної, спільної освітньої та організаційно-методичної роботи з питань книгознавства, інформатики, бібліотекознавства та бібліографії;
- піднесення на якісно новий рівень бібліотечну справу;
- формування вмінь користуватися бібліотекою, її послугами, книгою та довідковим апаратом;
- виховання у здобувачів освіти інформаційної культури читання;

- виховання в здобувачів освіти культури, національної свідомості, шанобливого ставлення до книги.

Працівники бібліотеки повинні працювати над тим, щоб здобувачі освіти ставились до книги, як до невичерпного джерела інформації, як до осередку, де не лише можна поповнити свої знання, але й відпочити, поспілкуватися з однодумцями та висловити найнеймовірніші погляди з упевненістю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вдовіна, О. О. (2022, 23–24 червня). Діяльність бібліотек в умовах російської агресії проти України. Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі : зб. матеріалів П'ятої міжнар. наук. конф., Київ (с. 53–55). https://drive.google.com/file/d/18l_qn-Mhu1fULfUduSINvCfRU9JMbk/view
2. Потіха, Андрій. (2022). Діяльність бібліотек України в умовах російської воєнної агресії. Наук. праці Нац. бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, (64), 55–73. https://nbuviap.gov.ua/images/e_biblioteka/naukovi_resursi/voenni_konflikti/Potikha%20A.%20Diialnist%20bibliotek%20Ukrainy%20v%20umovakh%20rosiiskoi%20voiennoi%20ahresii.pdf
3. Сердюк, Світлана, & Герасимова, Світлана. (2022). Бібліотеки України під час війни: адаптація до нових реалій та визначення пріоритетів. Бібліотечний форум: історія, теорія і практика, 3 (29), 9–14. https://odnb.odessa.ua/img/novini_2016/645/serdyuk.pdf
4. Електронна бібліотека ВСП «КПФК ЗВО «ПДУ». Офіційний сайт: <http://koledg-pdatu.km.ua/vykladachu/72-vstup/2567-biblioteka>

Катерина ГОРАШ,
*кандидатка педагогічних наук, старший науковий співробітник,
директор наукової бібліотеки
ЗВО «Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ВИКЛИКИ, ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА КОМУНІКАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ БІБЛІОТЕК У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Ключові слова: трансформації та комунікаційні стратегії, зовнішня та внутрішня конкуренція, профілів користувачів, управління комунікаціями в бібліотечному середовищі.

Університетські бібліотеки у ХХІ столітті опинилися на перехресті структурних змін, технологічного прогресу та нових очікувань з боку користувачів. Вони вже не є єдиними або навіть основними джерелами інформації, адже цифрові платформи, пошукові системи та відкриті енциклопедії стали невід'ємною частиною освітнього процесу та повсякденного життя. У той самий час, з набуттям автономії університетами України, академічні бібліотеки дедалі більше інтегруються у внутрішню стратегію ЗВО і змушені доводити свою ефективність не лише як освітній ресурс, а й як складова іміджу, розвитку й конкурентоспроможності університету.

У цих умовах традиційні підходи до роботи академічних бібліотек виявляються недостатніми. Зокрема, передача інформації чи організація інформаційних процесів обслуговування читачів уже не гарантує присутності користувачів у читальних залах і бібліотечних абонементів для їх фізичного обслуговування. Сучасна бібліотека має бути націлена на стратегію активно впроваджувати комунікаційні практики, адаптувати свої послуги під конкретні аудиторії та конкурувати з цифровими гігантами за увагу читача. У цьому контексті комунікація стає не просто засобом інформування, а ключовим інструментом переосмислення місії академічних бібліотек, зміцнення їх ролі в академічному середовищі та формування нових відносин з користувачами.

Університетські бібліотеки мають подвійну специфіку:

- як бібліотеки, вони є частиною нової інформаційної екосистеми, що зазнає трансформації;
- як структурні підрозділи університетів, вони залежать від управлінських рішень керівництва ЗВО, включаючи фінансування, політику та кадрові рішення.

В інформаційному середовищі сучасні бібліотеки стикаються із зовнішньою та внутрішньою конкуренцією. Зовнішня конкуренція: зіштовхуються з потужним тиском з боку цифрових гігантів — Google Scholar, Wikipédia, Amazon, тощо. Вони забезпечують миттєвий доступ до великої кількості (часто сумнівної) інформації, що

впливає на звички користувачів. Внутрішня конкуренція: автономізація університетів змушує академічні бібліотеки доводити свою користь та ефективність і повинні бути активними гравцями у загальній стратегії університету.

Види традиційної комунікації втрачають ефективність: сучасний користувач часто не усвідомлює своїх інформаційних потреб або спрощує пошук до пошуку інформації в Google, тому академічні бібліотеки відповідають на ці виклики створенням електронних інформаційних баз та інформаційними та освітніми заходами щодо популяризації бібліотечних фондів. Ці заходи часто не є достатньо ефективними. Комунікація трактується вузько: як передача інформації або організація подій. Натомість потрібна комунікаційна стратегія, яка виходить з глибокого розуміння потреб аудиторії; комунікація як інструмент трансформації, що забезпечить успішність наукових бібліотек університетів.

Нові стратегії успішності академічних бібліотек передбачають:

- узгодження з іміджем та цілями університету (наприклад, полікультура, відкритість, громадська залученість);
- урахування специфіки кожної бібліотеки (літературознавча, медична, технічна тощо), не намагаючись уніфікувати всі академічні бібліотеки;
- упровадження принципів організаційної комунікації — сегментацію аудиторій, брендинг, оцінку ефективності.

Академічні бібліотеки орієнтуються на цільові аудиторії: багаторівневий підхід (дуже різні аудиторії):

- студенти 1-го курсу, які потребують підтримки для проходження конкурсів;
- студенти за спеціальностями (медицина, фармація, ортопедія тощо);
- докторанти, науково-педагогічні працівники, дослідники;
- практикуючі фахівці (наприклад, медики, аграрії, інженери, ветеринари інші, які потребують оновлення знань.

Для ефективної роботи академічним бібліотекам потрібне створення профілів користувачів із чіткими потребами. Важливо адаптувати спосіб комунікації для кожної цільової групи: не просто пропонувати інформацію, а створювати продукти під запит: сайти, добірки, новинні розсилки, освітні ресурси.

Для ефективних комунікацій в академічних бібліотека х має бути організовано стратегічне управління комунікацією:

- почати з внутрішнього діагнозу: Хто ми? Що ми пропонуємо? Який наш імідж?
- сформувати команду, мотивовану до змін, включити весь персонал;
- працювати над внутрішньою комунікацією — вона є фундаментом зовнішньої;
- використовувати професійні інструменти: візуальна ідентичність, бренд, корпоративний стиль.

На сьогодні для академічних бібліотек можливим є забезпечити: цільові email-розсилки для різних груп студентів; інтеграція з асоціаціями, репозитаріями, посібниками, цифровими бібліотеками; бібліотечні сайти з персоналізованим інтерфейсом за профілем користувача.

Також в сучасних умовах перед академічними бібліотеками постає культурний виклик: переосмислення їх ролі та опір у середовищі бібліотекарів. Комунікація сприймається українськими бібліотекарами як неприродна для місії академічної бібліотеки; часто відсутній спеціальний бюджет на оновлення інформаційних ресурсів: «Гроші краще витратити на книги». Проте реальність вимагає адаптації: Якщо ніхто не читає придбані книги — це марнотратство []. Сьогодні необхідно боротися за увагу користувача, як це роблять комерційні сервіси: постійний моніторинг проблем у комунікації та створення і оновлення інформаційних ресурсів.

Університетські бібліотеки стикаються з багатошаровими викликами: з одного боку — конкуренція з боку інтернет-ресурсів, з іншого — зростаючі очікування з боку університетського керівництва щодо їхнього внеску в загальну стратегію розвитку. У цих умовах керівники бібліотек мають усвідомити, що просте надання інформації вже не є достатнім, сьогодні необхідно впроваджувати сучасні комунікаційні стратегії, які дозволять не лише інформувати, а й залучати, переконувати та будувати нову бібліотеку.

Важливим є розуміння потреб різних цільових аудиторій, формування унікального іміджу кожної бібліотеки — це є необхідною умовою для збереження актуальності академічних бібліотек. Успішна бібліотека майбутнього — це не лише сховище знань, а й динамічний, відкритий, адаптивний простір, який активно взаємодіє зі своїми користувачами. Така бібліотека здатна не лише відповідати на запити, а й формувати нові практики доступу до знань, залишаючись при цьому вірною своїй місії просвітництва та служіння академічному суспільству.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Instaurer une culture de la communication dans les bibliothèques. In : Jean-Philippe Accart (dir.), Communiquer ! Les bibliothécaires, les décideurs et les journalistes, Villeurbanne, Presses de l'Esssib, coll. « La Boîte à outils », 2010, p. 16-30.
2. Bourrion, Daniel. Se fondre dans le grand tout : l'intégration du SCD dans l'environnement numérique de travail, Bulletin des bibliothèques de France (BBF), 2007, № 6, p. 34-38. URL: <http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2007-06-0034-006>
3. Guyot, Brigitte. Quelques problématiques pour éclairer l'étude de l'information dans les organisations, Sciences de la société, № 50/51, 2000, p. 130.
4. Granger, Sabrina. Le rôle stratégique de la communication externe en bibliothèque universitaire, [s.l.], [s.n.], 2008.
5. Les bibliothèques au défi de la communication : 57e Congrès de l'ABF, Bulletin des bibliothèques de France, 2011, № 5, p. 110-111. URL: <http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2011-05-0110-011>
6. Poissenot, Claude. Publics des animations et images des bibliothèques, Bulletin des bibliothèques de France, 2011, № 5, p. 87-92. URL: <http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2011-05-0087-002>

7. Pavlidès, Christophe. Les documents de communication dans les bibliothèques : un enjeu pour leur développement, Bulletin des bibliothèques de France, 1999, N° 2, p. 106-107. URL: <http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-1999-02-01>

Юлія ГРИЦЕНКО,
провідний бібліотекар
наукової бібліотеки Закладу вищої освіти
«Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна

БІБЛІОТЕКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ: РЕАЛІЇ ТА ПРОБЛЕМИ

Ключові слова: RID-технології, цифровізація бібліотек, автоматизація процесів.

У ХХІ столітті бібліотеки продовжують залишатися важливими культурними та інформаційними центрами, хоча їхня роль суттєво трансформується. З розвитком цифрових технологій та інтернету класична модель бібліотеки змінюється, адже користувачі дедалі частіше звертаються до онлайн-ресурсів. Проте бібліотеки не втрачають своєї актуальності – навпаки, вони адаптуються до нових викликів, розширюючи спектр послуг і функцій [1].

Сучасні бібліотеки виконують функції не лише книгозбірень, а й освітніх, наукових, культурних та соціальних центрів. Вони надають доступ до електронних баз даних, проводять навчальні курси, організовують заходи для різних категорій населення, підтримують культурний діалог у суспільстві.

Однією з головних проблем залишається фінансування. Багато бібліотек мають обмежений бюджет, що ускладнює оновлення книжкових фондів, придбання технічного обладнання, оплату праці кваліфікованих кадрів. Часто бібліотеки функціонують у старих приміщеннях, які потребують капітального ремонту [3]. Не менш актуальною є проблема кадрового забезпечення. У час цифровізації бібліотекар має володіти навичками роботи з ІТ, знати сучасні інформаційні системи, вміти комунікувати з користувачами. На жаль, не всі фахівці мають можливість пройти відповідне навчання.

Ще однією складністю є конкуренція з іншими джерелами інформації – зокрема, з інтернетом. Молодь часто вважає бібліотеки застарілими, не цікавиться їхніми послугами. Для подолання цього стереотипу бібліотеки повинні активно рекламувати себе, використовувати соціальні мережі, залучати користувачів до сучасних форматів роботи, таких як інтерактивні лекції, мультимедійні презентації, тематичні клуби. .

Важливим напрямом розвитку є цифровізація бібліотек. Це дозволяє не лише зберігати рідкісні видання, а й забезпечити доступ до них для широкого кола користувачів. Оцифровка документів, створення електронних каталогів і віртуальних читальних залів – усе це сприяє модернізації бібліотечної справи. Бібліотеки також виконують важливу соціальну функцію. Вони стають просторами для спілкування, навчання, культурного розвитку. Особливо актуальними такі послуги є для людей

похилого віку, дітей та підлітків, які не мають доступу до сучасних гаджетів чи інтернету вдома [2].

Сьогодні на перший план виходить проблема організації бібліотечного простору з різноманітними відкритими зонами. Холи бібліотек зі звичайної інформаційної зони все частіше перетворюються на зони відпочинку, де читач одночасно дізнається про нові для себе відомості та відпочиває в бібліотечних арт-кафе або шоколатеріях. Це може відбуватися за рахунок скорочення приміщень, займаних стелажми і полицями з книгами.

Робочі столи та кафедри бібліотекарів теж повинні поступово зникати. Система самообслуговування, яка вводиться в сучасних бібліотеках завдяки RFID-технології безконтактної ідентифікації, поступово звільняє бібліотекарів відповсякденної рутинної праці. Тепер вони можуть приділяти більше часу своїм користувачам – організовувати цікаві тренінги, творчі воркшопи (WorkShop), арт-майстерні з хендмейду (HandMade), автограф-сесії на презентаціях книг, роботу читацьких клубів тощо. В бібліотечних фойє, рекреаційних зонах тепер можна, сидячи в кріслах, переглядати періодику, новинки літератури, здійснювати пошук в інтернеті за допомогою технології бездротового доступу WI-FI. Деякі бібліотеки дозволяють своїм користувачам принести з собою їжу, щоб підкріпитися, безалкогольні напої тощо. [4].

Бібліотеки відіграють важливу роль у підтримці академічного і професійного розвитку студентів:

Консультації і підтримка: Бібліотекарі надають консультації з питань пошуку інформації, написання наукових робіт і використання бібліографічних ресурсів. Це допомагає студентам краще орієнтуватися в академічному середовищі і підвищувати якість їхніх досліджень.

Навчання інформаційній грамотності: Бібліотеки організовують тренінги та майстер-класи з інформаційної грамотності, навчаючи студентів критично оцінювати інформаційні джерела і ефективно використовувати їх для навчання та досліджень.

Кар'єрне орієнтування: В деяких бібліотеках також проводяться кар'єрні консультації і тренінги, що допомагає студентам розвивати навички, необхідні для успішного працевлаштування і кар'єрного росту.

Сучасні бібліотеки мають бути гнучкими і готовими до змінюваних потреб студентів:

Аналіз потреб: Регулярне проведення опитувань і збору зворотного зв'язку дозволяє бібліотекам зрозуміти потреби студентів і адаптувати свої послуги відповідно до цих вимог.

Гнучкість у наданні послуг: Бібліотеки повинні бути готовими до швидкого впровадження нових технологій і методів роботи, щоб залишатися актуальними і корисними для студентів.

Інклюзивність і доступність: Забезпечення доступності ресурсів для студентів з особливими потребами та створення інклюзивного середовища є важливими аспектами сучасних бібліотек [5].

Перехід до цифрових технологій. Сучасні бібліотеки активно впроваджують цифрові технології, що кардинально змінює їхню функціональність:

Електронні ресурси: Все більше коледжів переходять на електронні книги, журнали та бази даних. Це дозволяє студентам отримувати доступ до актуальної інформації в будь-який час і з будь-якого місця. Важливо, щоб бібліотеки забезпечували якісний доступ до цих ресурсів і навчали студентів ефективно їх використовувати.

Цифрові платформи для навчання: Бібліотеки впроваджують інтерактивні платформи для навчання та досліджень, включаючи відеоуроки, онлайн-курси та вебінари. Це допомагає студентам розвивати навички самостійного навчання та підвищувати свою читацьку компетентність.

Автоматизація процесів: Сучасні бібліотеки використовують системи автоматизації для управління каталогами, обробки запитів і моніторингу користування ресурсами. Це дозволяє ефективніше організовувати роботу бібліотеки і знижувати адміністративне навантаження.

Таким чином, попри всі труднощі, бібліотеки залишаються незамінною частиною суспільства. Їхня роль змінюється, але суть залишається – надання доступу до знань, підтримка культурного життя та розвиток громади. Для успішного майбутнього бібліотек необхідні державна підтримка, інвестиції в інфраструктуру та підготовка сучасних фахівців. Саме так бібліотеки зможуть відповідати на виклики часу і залишатися актуальними [6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бруй О. Національна електронна бібліотека: як це працює і навіщо Україні. Культура читання і мистецтво книговидання. 2021. URL: <https://chytomo.com>
2. Кравченко В. Культура і цифрові технології: від традиції до інновацій. Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. 2019. С. 62–69.
3. Онищенко О. Проблеми адаптації бібліотек до умов цифрової культури. Бібліотечний вісник. 2015. № 6. С. 3–7.
4. Потапенко О. Розвиток цифрової бібліотеки в Україні: тенденції та виклики. Бібліотека. 2019. № 7–8. С. 3–11.
6. Шевченко А. Цифрові технології у розвитку наукових бібліотек України. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2019. № 70. С. 82–91.
7. Яворська Т. М. Цифрові тренди розвитку бібліотек в інформаційному суспільстві. Інформація та соціум: матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. 25 черв. 2020 р. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. С. 58.

Андрій ГУРАЛЮК,
*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділу цифрових технологій та комп'ютерного забезпечення,
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В.О. Сухомлинського
м. Київ, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: РИЗИКИ ТА ПОТЕНЦІАЛ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ

Ключові слова: штучний інтелект (ШІ), система вищої освіти трансформаційний потенціал, оптимізація освітнього процесу, індивідуалізація навчання, академічна недоброочесність.

Інтенсивне впровадження штучного інтелекту в різні сфери життєдіяльності, зокрема в освіту, засвідчує його стратегічну важливість для трансформації вищої школи. Технології на основі ШІ відкривають нові можливості для модернізації навчального процесу, забезпечення персоналізованих освітніх маршрутів та підвищення ефективності управління освітніми установами. Однак поряд із перевагами, інтеграція ШІ актуалізує низку ризиків, які потребують критичного аналізу та стратегічного реагування. Метою цієї статті є аналіз потенціалу та обмежень ШІ у вищій освіті з позицій педагогіки, етики, права та соціальної відповідальності.

Однією з основних переваг застосування ШІ є підвищення якості освітніх послуг завдяки персоналізації навчального процесу. Адаптивні платформи на основі ШІ здатні враховувати індивідуальні особливості студентів, забезпечувати оперативний зворотний зв'язок і формувати рекомендації щодо навчального контенту, що сприяє підвищенню академічної успішності.

Однак, поряд із цими можливостями, ШІ породжує значні педагогічні виклики. Насамперед, йдеться про зростання рівня академічної недоброочесності через використання генеративних моделей для створення текстових або програмних завдань без належної інтелектуальної участі студента. Така практика ставить під сумнів достовірність результатів навчання та ускладнює об'єктивне оцінювання академічних досягнень. Це вимагає переосмислення методик контролю знань і впровадження інструментів для виявлення ШІ-генерованого плагіату [1].

Крім того, надмірна опора на технології створює ризик зниження рівня розвитку когнітивних навичок студентів, зокрема критичного мислення, здатності до самостійного аналізу й аргументації. Автоматизовані підказки та відповіді можуть знижувати мотивацію до глибокого занурення в навчальний матеріал та самостійного розв'язання складних проблем.

Важливою проблемою є забезпечення конфіденційності та захисту персональних даних у процесі використання ШІ-платформ, які акумулюють значні обсяги інформації про поведінку, досягнення та особистісні характеристики студентів. За відсутності надійних механізмів кібербезпеки та чітких правових регламентів існує загроза несанкціонованого використання або витоку чутливої інформації.

Крім того, алгоритмічна упередженість є серйозним ризиком, оскільки моделі ШІ навчаються на історичних даних, які можуть відображати соціальні або культурні стереотипи. Наслідком цього може бути викривлення результатів навчання, необ'єктивні рекомендації або дискримінація окремих категорій студентів за ознаками, що не мають стосунку до їхніх реальних освітніх досягнень.

Не менш важливою є проблема збереження гуманістичного виміру освіти. Викладач не може бути повноцінно замінений технологією, оскільки педагогічна діяльність передбачає не лише трансляцію знань, а й формування особистості, ціннісних орієнтацій та емпатійної взаємодії. Отже, ШІ має розглядатися як інструмент підтримки викладача, а не як його альтернатива.

Інтеграція ШІ супроводжується посиленням нерівності у доступі до освітніх можливостей. Заклади вищої освіти з обмеженим фінансуванням, а також окремі соціально незахищені групи студентів можуть мати недостатній доступ до сучасних ШІ-інструментів та цифрових ресурсів, що спричиняє поглиблення освітньої диференціації [3].

Також залишається відкритим питання правового регулювання використання ШІ в академічному середовищі. Відсутність чітко визначених норм щодо авторства матеріалів, створених ШІ, відповідальності за помилки алгоритмів, а також механізмів контролю за їх використанням у навчальному процесі ускладнює формування зрозумілих і прозорих правил гри для всіх учасників освітнього процесу.

Висновки. Інтеграція ШІ у сферу вищої освіти є об'єктивним етапом розвитку сучасного освітнього середовища, який відкриває нові можливості для трансформації навчальних практик, удосконалення методів викладання та управління освітніми процесами. Проте, ефективне й етично обґрунтоване використання ШІ потребує системного підходу до управління ризиками та викликами, пов'язаними з його впровадженням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Паламар С., Науменко М. Штучний інтелект в освіті: використання без порушення принципів академічної чесності // Освітологічний дискурс. 2024. № 1(44). С. 68–83. DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2024.15>.
2. Остіян Є. З. Штучний інтелект та персональні дані: захист приватності в цифровому середовищі // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2024. Вип. 85(3). С. 47–53. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2024_85\(3\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2024_85(3)_9).
3. Бутирін І. Штучний інтелект та глобальна нерівність: нові виклики для розподільчих відносин // Економіка та суспільство. 2025. № 72. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-99>.

Наталія МАЗУР,
провідний бібліотекар
наукової бібліотеки Закладу вищої освіти
«Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна

Катерина ГОРАШ,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
директор наукової бібліотеки
ЗВО «Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ АКАДЕМІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ

Ключові слова: користувач бібліотеки, інформаційне забезпечення освітнього процесу, академічні бібліотеки, бібліотечний фонд.

Відвідування академічної бібліотеки здобувачами вищої освіти значною мірою залежить як від зовнішніх чинників, наприклад: популяризації читання книг серед молоді, доступності бібліотечних фондів та електронних баз даних; так і від внутрішніх – організації сучасного освітнього простору бібліотеки закладу вищої освіти, оновлення фондів навчальної і наукової літератури, якості інтернету, активності використання науково-педагогічними працівниками бібліотечних ресурсів у викладанні навчальних дисциплін та прикладів відвідування ними бібліотеки. У закладах вищої освіти чимало користувачів-дослідників сприймають бібліотеку радше як постачальника доступу до зовнішніх ресурсів, ніж як місце для роботи з наявним фондом (що спричинено низьким рівнем оновлення фондів університетських бібліотек).

Спостереження та опитування користувачів академічних бібліотек дозволяють окреслити інформаційні потреби залежно від профілю користувачів бібліотек, виокремити проблеми обслуговування з метою їх дослідження та покращення обслуговування читачів. За результатами спостережень структура читацької аудиторії академічних бібліотек протягом останніх років залишається незмінною: 85% читачів, зареєстрованих у бібліотеках, – це студенти, 5% – науково-педагогічні працівники, 10% – зовнішні користувачі (мешканці міста).

Серед усіх здобувачів вищої освіти, які навчаються в університеті, частка тих, хто регулярно працює в бібліотеках, не дуже висока. Менше половини з них – 47,2% – відвідують бібліотеки принаймні раз на тиждень, а 90% студентів частіше працюють вдома. Це спричинено воєнним станом в Україні (частка здобувачів вищої освіти, які відвідують бібліотеки принаймні раз на тиждень, знизилася до 60%). Однак це зниження кількості постійних користувачів особливо помітне серед

аспірантів, загальний стан користування бібліотекою залишається відносно стабільним з 2023 року [2].

У закордонних дослідженнях цієї проблеми припущення, що «стандартний» студент сьогодні відвідує бібліотеки переважно для того, щоб попрацювати над власними документами (за умови наявності якісного інтернету і комфортного середовища, що відрізняються від студентського гуртожитка) [4]. Результати опитування користувачів бібліотеки показали, що переважна більшість 91,6% здобувачів вищої освіти вважають наявність бібліотек в структурі університету необхідною; 8% скоріше корисною, але не необхідною складовою закладу вищої освіти)».

Основною функцією академічних бібліотек є інформаційне забезпечення освітнього процесу в університеті, це означає, що фонд навчальної літератури (підручників і посібників) має оновлюватись частіше ніж за 5 років (за стандартами), оскільки науково-технічний прогрес і стрімкі зміни, світові виклики потребують постійного оновлення інформаційних ресурсів. Результати досліджень доводять, що під впливом різних чинників відбуваються зміни у комунікаціях між користувачами та університетською бібліотекою. Рівень користування друкованими ресурсами бібліотек знижується (у середньому здобувач вищої освіти опрацьовує не більше 10 друкованих документів протягом навчального року); бібліотечний книжковий фонд оновлюється повільно, – ці важливі чинники актуалізують потребу надання нових бібліотечних послуг, які б забезпечили наукові дослідження, оформлення інформаційних джерел тощо, оскільки документальних ресурсів, які пропонуються бібліотекою, більше недостатньо для задоволення інформаційних потреб користувачів.

Сучасні академічні бібліотеки перебувають у стані вивчення проблем у функціонуванні, визначенні стратегій розвитку та пошуку ресурсів і шляхів для трансформацій. Це зумовлює потребу застосування сучасних методів обслуговування користувачів бібліотек, що ґрунтуються на таких принципах, як:

- забезпечення рівного доступу до інформації;
- інформаційна підтримка наукових досліджень та викладання навчальних дисциплін;
- інтелектуальна свобода та конфіденційність (гарантування користувачам свободи доступу до інформації без обмежень, повага до їхніх інформаційних потреб, конфіденційності їхніх досліджень тощо);
- просвітницька робота серед здобувачів вищої освіти щодо правил користування інформаційними ресурсами, етичних норм та правил поведінки у бібліотеці;
- організація серед здобувачів вищої освіти навчальних семінарів для підготовки їх до пошуку інформації в бібліотечних колекціях;
- створення комплексних, актуальних та релевантних колекцій за спеціальностями фахової підготовки здобувачів вищої освіти, що сприятимуть підвищенню рівня викладання навчальних дисциплін;

- персоналізовані та інноваційні послуги (розробка інноваційних послуг для задоволення конкретних потреб різних аудиторій, включаючи персоналізовані послуги для дослідників);

- комунікація та співпраця з громадськістю (просування бібліотеки та її колекцій і послуг серед користувачів; співпраця з викладачами для інтеграції навчання документалістики в університетські навчальні програми та підтримка освітнього та наукового проекту закладу).

Результати закордонних дослідників підтверджують потребу оновлення принципів обслуговування користувачів академічних бібліотек. Зокрема, опитування користувачів університетських бібліотек Європи показали, що «найпалкішими захисниками бібліотеки часто виступають студенти і викладачі, які не регулярно користуються бібліотекою. Під час інтерв'ю, проведених у рамках її дисертації, Лоуренс Юнг зазначила, що зрештою, «студенти та дослідники, яких опитали, і які найбільше цінують бібліотеку, – це ті, хто найменше туди ходить. Вони зовсім не вимагають скасування послуги, якою не користуються, а навпаки, захищають її існування» Це стосується деяких викладачів-дослідників, які частіше купують книги та працюють вдома або в офісі. Але цей дискурс також передають студенти, для яких бібліотека є важливим інструментом для академічного успіху, навіть якщо вони самі особисто туди не ходять [https://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/documents/49500-je-ne-travaille-jamais-en-bibliotheque-enquete-aupres-d-etudiants-non-frequentants-ou-faibles-frequentants.pdf].

Отже, у дослідженнях сучасного стану університетських бібліотек [1; 2; 3] було продемонстровано диверсифікацію студентського складу та проблеми, з якими може зіткнутися користувач у процесі навчання та пошуку і використання інформації. Однак умови доступу до інформаційних ресурсів та умови роботи студентів в університетських бібліотеках ніколи не були такими сприятливими, як сьогодні: забезпечення відкритого доступу до фондів академічної бібліотеки та акцентування на диференційованому середовищі, яке дає змогу для використання інформаційних ресурсів (зокрема, й цілодобовий доступ до інтернет-ресурсів) зробили університетські бібліотеки більш відкритими для здобувачів вищої освіти та більш пристосованими до їхніх потреб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко, В. Бібліотечне інтернет-обслуговування: стан та перспективи : [монографія] / Вікторія Бондаренко ; наук. ред. Тетяна Гранчак ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2016. – 276 с
2. Бібліотечно-інформаційне обслуговування юнацтва та молоді у Дніпропетровській області 2018 року: огляд діяльності /укладач Н.Спаріхіна; ред. Т. Сафронова; КЗ «Дніпропетровська обласна бібліотека для молоді ім. М. Светлова». – Дніпро, 2019. – 48с
3. Сучасні форми і методи забезпечення інформаційних потреб користувачів освітянських бібліотек : метод. рек. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О.

Сухомлинського ; [авт.-упоряд.: Матвійчук О. Є., Сошинська Я. Є. ; наук. ред. Пономаренко Л. О. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2022. – 74 с.

4. Laurence Jung, « Je ne travaille jamais en bibliothèque ». Enquête auprès d'étudiants non fréquentants, mémoire pour l'Enssib, décembre 2019.
<https://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/documents/49500-je-ne-travaille-jamais-en-bibliotheque-enquete-aupres-d-etudiants-non-frequentants-ou-faibles-frequentants.pdf>

Оксана МАЦЕЙ,
заступник директора наукової бібліотеки
Хмельницького національного університету
м. Хмельницький, Україна

БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СТРАТЕГІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ключові слова: бібліотека, організаційна стійкість, бібліотечно-інформаційний менеджмент, війна, цифрові послуги, соціальна підтримка, волонтерство.

У сучасних реаліях, коли Україна переживає затяжну фазу збройного конфлікту, бібліотеки як соціокультурні, освітні та інформаційні інституції зіштовхнулися з безпрецедентними викликами. Руйнування інфраструктури, переміщення населення, загроза знищення фондів, нестача ресурсів та кадрові втрати поставили під сумнів спроможність бібліотек стабільно функціонувати. У таких умовах особливої ваги набуває поняття організаційної стійкості – здатності бібліотеки продовжувати свою діяльність, адаптуватися до змін, зберігати суспільну цінність та оперативно реагувати на зовнішні загрози.

Одним із ключових інструментів підтримки такої стійкості виступає бібліотечно-інформаційний менеджмент – система управління, що охоплює стратегічне планування, оптимізацію ресурсів, інноваційне обслуговування користувачів, розвиток персоналу та міжінституційну взаємодію.

Під часи війни ці елементи набувають нового змісту: бібліотеки не лише зберігають доступ до знань, а й трансформуються у психологічні, комунікаційні та волонтерські хаби, здатні мобілізувати громади й підтримувати соціальну стійкість.

У цьому контексті мета статті – визначити роль бібліотечно-інформаційного менеджменту у забезпеченні організаційної стійкості бібліотек в умовах війни та виявити ефективні управлінські практики, що сприяють адаптації бібліотечної системи до кризових обставин.

У загальному значенні організаційна стійкість визначається як здатність адаптуватися, витримувати та відновлюватися після впливу руйнівних подій, зберігаючи при цьому свої основні функції та цінності. У бібліотечній галузі, це поняття набуває особливої ваги в умовах глобальних викликів (наприклад, пандемії) та воєнних дій.

Бібліотечно-інформаційний менеджмент розглядається як функціональна основа формування цієї стійкості. Він поєднує принципи класичного менеджменту (планування, організація, контроль, мотивація) з інструментами, специфічними для інформаційної сфери - управління інформаційними ресурсами, цифровими сервісами, інтелектуальним капіталом і взаємодією з користувачами.

Бібліотечно-інформаційний менеджмент забезпечує:

- гнучке реагування на зміни (збереження культурної спадщини в умовах воєнного стану, організація інформаційних кампаній для протидії дезінформації, зокрема участь у заходах з медіаграмотності, волонтерська робота бібліотечних працівників);

- впровадження новітніх цифрових технологій (віддалений доступ до електронних інформаційних ресурсів, дистанційні послуги та обслуговування користувачів, адаптація сервісів під потреби внутрішньо переміщених осіб, військових, волонтерів);
- партнерську співпрацю (зادля підтримки бібліотеки та розширення її можливостей) з іншими бібліотеками, культурними, освітніми та соціальними установами, громадами, владою, неурядовими організаціями, міжнародними партнерами;
- підтримку психологічної та професійної стійкості персоналу;
- підвищення кваліфікації і створення згуртованої, гнучкої команди, здатної ефективно діяти в нестабільних умовах.

В умовах війни 2022–2025 років українські бібліотеки продемонстрували нову роль – не лише як осередків збереження знань, а й як центрів соціальної стійкості, надання гуманітарної допомоги та інформаційного спротиву, що потребує переосмислення їхньої функції в суспільстві. З початком повномасштабного вторгнення бібліотечна система країни опинилася в надзвичайно складному становищі. Частина бібліотек була зруйнована або окупована, інші - втратили доступ до фондів, персоналу чи фінансування. Водночас низка бібліотек трансформувалася та адаптувалася до нових умов, демонструючи приклади високої організаційної стійкості та ефективного менеджменту. Бібліотеки прифронтових регіонів змушені були здійснювати термінову евакуацію фондів, обладнання й працівників. Чимало бібліотек, особливо в західних регіонах України, стали осередками допомоги для внутрішньо переміщених осіб. Бібліотекарі організовували:

- пункти обігріву;
- видачу гуманітарної допомоги;
- психологічні консультації;
- культурно-освітні заходи для дітей та дорослих, тощо.

Таке розширення функцій вимагає оперативного управлінського реагування, внутрішньої координації та взаємодії з органами місцевої влади та волонтерами.

В умовах переміщення користувачів та ризику втрати фізичного доступу до бібліотек, особливо актуальним стало розширення дистанційних послуг.

Бібліотеки, як учасниці інформаційного фронту, через соцмережі, публікації, виступи сприяли медіаграмотності, боротьбі з фейками, поширенню достовірної інформації, формуванню критичного мислення серед населення.

У багатьох регіонах, де працівники були вимушені евакуюватися, впроваджено дистанційні форми зайнятості, внутрішнє сумісництво, гнучкий розподіл обов'язків, широко використовуються онлайн-курси, вебінари для підвищення кваліфікації бібліотекарів.

Ці приклади свідчать про те, що бібліотеки не лише зберегли свою функціональність, а й зміцнили свою соціальну місію – через грамотне управління, комунікацію та інтеграцію у гуманітарну інфраструктуру країни. Аналіз практик українських бібліотек показав, що навіть за відсутності достатнього ресурсного забезпечення, завдяки грамотному управлінню бібліотеки здатні залишатися функціональними, відкритими та корисними для суспільства.

Отже, бібліотеки України в умовах війни проявили високу здатність до адаптації, ставши осередками соціальної підтримки, надання гуманітарної допомоги, інформаційного спротиву та продовження культурної та освітньої місій. Ефективний бібліотечно-інформаційний менеджмент виступив ключовим чинником організаційної стійкості бібліотек, головним інструментом збереження їх ролі як

осередків знань, безпечного простору, підтримки та єдності. Тож інвестиції в розвиток менеджерських компетенцій, інфраструктуру та інновації є критично важливими для довгострокової життєздатності не лише окремої книгозбірні, а й бібліотечної системи загалом. Адже він виконує не лише адміністративну функцію, а й виступає рушієм змін – перетворює традиційну бібліотеку на гнучку, інноваційну інституцію, здатну швидко реагувати на суспільні виклики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айвазян О. Бібліотеки закладів вищої освіти Хмельниччини під час російсько-української війни [Електронний ресурс] / О. Айвазян // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Серія : Бібліотекознавство. Книгознавство. – Кам'янець-Подільський, 2023. – Вип. 7. – С. 5–12. – Режим доступу: <https://elar.khmnu.edu.ua/handle/123456789/15515>. – Назва з екрана.
2. Айвазян О. Б. Організаційна складова в дистанційній роботі університетської книгозбірні / О. Б. Айвазян // University Library at a New Stage of Social Communications Development : тези доп. V Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Дніпро, 8–9 жовт. 2020 р.). – Дніпро, 2020. – Режим доступу: <http://library.khnu.km.ua/wp-content/uploads/2021/05/Aivazian-statтя.pdf>. – Назва з екрана.
3. Айвазян О.Б. Стратегічна модель оптимізації роботи бібліотеки / О. Б. Айвазян, О. О. Мацей, С. А. Молчанова // Бібліотека ХХІ століття: виклики, нові можливості, перспективи : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 7-8 листоп. 2019 р. – Миколаїв : НУК, 2019. – С. 5-10
4. Баланюк Т. М. Робота наукової бібліотеки Хмельницького національного університету під час воєнного стану [Електронний ресурс] / Т. М. Баланюк // Бібліотека у цифрову епоху: історія та тенденції розвитку: матеріали наук.-практ. конф. б-к ЗВО, присвяч. 60-річчю НБ ХНУ, 19–20 жовт. 2022 р. – Хмельницький, 2022. – С. 107–109. – Режим доступу: <https://elar.khmnu.edu.ua/handle/123456789/12889>. – Назва з екрана.
5. Костров Ю. В. Сучасні інформаційні технології в обслуговуванні користувачів наукової бібліотеки Хмельницького національного університету [Електронний ресурс] / Ю. В. Костров, О. О. Костюк, О. С. Нечипорук // Бібліотека у цифрову епоху: історія та тенденції розвитку : матеріали наук.-практ. конф. б-к ЗВО, присвяч. 60-річчю НБ ХНУ, 19–20 жовт. 2022 р. – Хмельницький, 2022. – С. 71–73. – Режим доступу: <https://elar.khmnu.edu.ua/handle/123456789/12889>. – Назва з екрана.
6. Мацей О. О. Інформаційні технології у сучасних бібліотеках: нові можливості і перспективи / О. О. Мацей // Бібліотека в освітньому просторі : інформ. бюл. – Хмельницький : ХНУ, 2023. – № 28 : Автоматизація бібліотечної діяльності на сучасному етапі. – С. 33–41.
7. Таланчук О. Б. Волонтерська діяльність наукової бібліотеки Хмельницького національного університету / О. Б. Таланчук // Бібліотека в освітньому просторі : інформ. бюл. – Хмельницький : ХНУ, 2024. – № 29 : Національно-патріотичне

виховання студентської молоді у бібліотеках ЗВО в умовах воєнного стану. – С. 50–57.

8. Таланчук О. Інноваційна діяльність наукової бібліотеки в епоху діджиталізації / О. Таланчук // Бібліотека в освітньому просторі : інформ. бюл. – Хмельницький : ХНУ, 2023. – № 28 : Автоматизація бібліотечної діяльності на сучасному етапі. – С. 52–61.

Галина МЕЛЬНИЧЕНКО,
*Відокремлений структурний підрозділ
«Новоушицький фаховий коледж Закладу
вищої освіти «Подільський державний
університет»,
с-ще Нова Ушиця, Україна*

КРАЄЗНАВЧА РОБОТА БІБЛІОТЕКИ ЗІ СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ

Ключові слова: краєзнавство, краєзнавча робота, інформаційне забезпечення.

Краєзнавча робота посідає важливе місце в діяльності бібліотеки навчального закладу: знайомство з історією рідного краю, прищеплення інтересу до історії, популяризація краєзнавчих видань та краєзнавчий атрибут в оформленні бібліотеки, формування краєзнавчого фонду та ознайомлення з ним широкого загалу. Все це має привернути увагу до особливостей та цікавинок історії нашої країни, зберегти здобуте для наступних поколінь.

Краєзнавчі знання необхідні не тільки суспільству в цілому, але й кожній людині. Їй потрібно знати, хто вона й звідки родом. Пам'ять про своє коріння робить людину свідомою, достойною, сильною та інтелігентною. Цьому сприяє краєзнавство. Надавати ці знання є покликанням викладачів та працівників бібліотеки.

В умовах російської агресії проти України цей напрямок набуває особливого значення, адже він сприяє консолідації суспільства, захисту історичної правди та збереженню національної пам'яті. Бібліотеки відіграють ключову роль у протидії інформаційним війнам, що спрямовані на підлив української культурної ідентичності. Саме через краєзнавчу діяльність бібліотеки можуть утверджувати цінність місцевих традицій, історії та мови, забезпечуючи доступ до правдивої інформації про рідний край та його героїв.

Час вимагає щоденно і щохвилинно формувати в молоді, та й кожної людини зокрема, національно-патріотичну свідомість, патріотичні почуття, щоб не допустити оманливого відчуття другорядності всього українського. Адже саме з малої Батьківщини, місця, де ти народився, побачив сонце, вперше відкрив для себе світ, розпочинається любов до великої Батьківщини. Цей напрямок роботи активно продовжується бібліотеками і під час війни з різними формами популяризації краєзнавчих знань: від виставок-експозицій, вернісажів, вікторин, історичних подорожей, краєзнавчих конференцій, літературних вечорів, цікавих зустрічей з відомими персонами краю.

З цією метою працівники бібліотеки розробили краєзнавчо-пізнавальний проєкт «**Мій рідний край – земля моєї долі**». Запропонований проєкт стане основою для подальшого розвитку бібліотечного краєзнавства, пошук раніше невідомих даних про нього, формування у молоді певної системи знань по краєзнавству. Цілком очевидно, що без краєзнавства – годі й говорити про національну гідність,

самовідданість, повагу до української держави, особливо зараз, коли вона, мабуть, ніколи не переживала такого складного, такого суперечливого і переломного моменту в своїй історії. Досвід проведення різноманітних заходів з краєзнавства показав, що студентам не байдужа дана тема, вони з задоволенням беруть участь у різноманітних заходах.

Студенти – першокурсники свої перші краєзнавчі уроки в стінах коледжу починають із знайомства з історією коледжу, відвідують музей коледжу, бібліотеку, знайомляться із літературою про Новоушиччину. Комплектування краєзнавчою літературою відбувається за рахунок дарування книг місцевих авторів, краєзнавців.

Максимально розкрити краєзнавчий фонд, наблизити його до користувачів, наочно представити широке і різноманітне коло наявних у бібліотеці краєзнавчих матеріалів допомагає система наочної популяризації видань. У бібліотеці створений краєзнавчий сектор, де розміщені:

- «Літературна карта Хмельниччини» ;
- постійно діюча книжкова виставка «Землі квітучої краса - Хмельниччина моя»;
- папки – досьє: «Земля людьми славиться», «Письменники, які народились на Хмельниччині», «Письменники, життя яких пов'язане з Хмельниччиною», «Заповідні стежки рідного краю», «Легенди Поділля» , «Герої нашого часу – наші земляки», « Із кагорти Героїв» (де зібрані матеріали про колишніх студентів, що загинули під час російсько – української війни)

Однією з найпоширеніших форм популяризації краєзнавчих матеріалів є **виставкова діяльність**. Вони можуть бути різного формату: тематичні виставки (присвячені історичним подіям, визначним датам, відомим особистостям); книжкові виставки (експозиції з краєзнавчої літератури, що знайомлять користувачів із новими надходженнями або регіональними виданнями); фотоекспозиції (виставки старих фотографій, що відображають зміни у житті регіону, архітектурні пам'ятки, природні краєвиди тощо); віртуальні виставки: онлайн-експозиції, які охоплюють ширшу аудиторію.

Персональні виставки присвячуються видатним діячам краю. Такою виставкою є виставка- вернісаж книг місцевого поета – пісняра Анатолія Пасічника «Струни душі», на якій представлені збірники поезій автора. Так, нещодавно в читальній залі бібліотеки відбувся творчий вечір нашого знаменитого поета – пісняра Анатолія Пасічника, на якій презентував нову пісенно – поетичну збірку «Поклик вершин», видану Хмельницьким творчо – видавничим об'єднанням «Український клуб». Анатолій Євгенович Пасічник лауреат обласних та всеукраїнських премій, пісні на його вірші виконували Іван Попович, Дмитро та Назарій Яремчуки, брати Гжегожевські, Олександр Бобровніков.

Виставки до знаменних дат знайомлять з документами, присвяченими краю. Прикладом такої виставки може бути виставка-роздум «Мій край - моя історія жива». Інтер'єр виставки прикрашають фотографії мальовничих куточків Хмельниччини, цитати-вислови про рідний край видатних земляків-діячів минулого і сучасності, тощо.

Нині бібліотечна практика збагатилася новими видами виставок, серед яких виставка-подорож «Стежками рідного краю», виставка-вікторина «Відкрий для себе рідне місто», виставка-вернісаж «Краю мій, оспіваний в віршах», інформаційна вітрина «Хмельниччина газетним рядком», тощо.

У біобібліографічному довіднику «Видатні місця та люди Новоушиччини» бібліотекарями коледжу зібрані не лише відомості про пам'ятки Новоушицького краю: заповідники місцевого значення, пам'ятки археології, дані про краєзнавчий музей, але й зібрані матеріали про визначних людей, які проживали і проживають на території краю.

Бібліотечне краєзнавство має свою специфіку, якій найбільше притаманні комплексні форми популяризації краєзнавчих документів, серед яких: краєзнавчі дні, тижні; зустрічі з відомими людьми краю, вченими, краєзнавцями; конкурси на кращого знавця краю. З'явилися і нові форми роботи: слайд-розповіді: «Стежками Новоушицького краю», «Архітектурні пам'ятки Хмельниччини»; відео – презентації: «Новоушиччина сьогодні»,

«Героям Новоушиччини присвячується».

Цікавою стала виставка –презентація «Мій край у фотооб'єктиві», на якій були представлені роботи студентів зі світлинами мальовничих куточків краю.

Важливим напрямом роботи бібліотеки є історичне краєзнавство. Новоушицький край тісно пов'язаний з життям і діяльністю славетного роду Патонів. На березі Дністра у с. Хребтіїв ще й досі стоїть маєток Михайла, дядька відомого вченого Бориса Патона. Михайло та його дружина у 1908 році заснували ремісничу школу в Новій Ушиці, що була «праматір'ю» нашого коледжу. Шанують славетний рід Патонів у Новій Ушиці, де одна із найкращих вулиць названа іменем колишнього президента Національної академії наук України Б.С.Патона. Ця сторінка із життя Новоушиччини відображена в краєзнавчому музеї коледжу.

Хмельниччина одна із тих областей, яку не обминула трагедія Голодомору 1933 року. Згадуючи цю сумну дату, працівники бібліотеки разом з працівниками районної бібліотеки підготували презентацію книги місцевого поета В.Василяша «Голодомор на теренах Поділля». Значну роботу до Дня пам'яті жертв Голодомору провели студенти коледжу. Ними було зібрано більше тридцяти листів-спогадів жителів району про ті важкі роки виживання. Активізація пошукової роботи стала поштовхом до творчої співпраці з краєзнавцями та бібліотечними працівниками району.

Актуальним є організація збирання та поширення інформації про героїчні вчинки українських військовослужбовців, бійців добровольчих батальйонів у ході російсько-української війни, волонтерів та інших громадян, які зробили значний внесок у зміцнення обороноздатності України. В фойє коледжу розміщений фото-стенд «Твої Герої, коледже!» присвячена студентам, які навчалися в коледжі, і загинули захищаючи Батьківщину. В бібліотеці розміщена книжкова фото – виставка «Хоробрі серця» присвячена нашим Героям, воїнам – землякам.

Тісно співпрацюємо з селищним музеєм Новоушиччини. Проводимо різноманітні заходи ,екскурсії.

Краєзнавча робота багата на цікаві традиції, плідні пошуки і відкриття. Знання рідного краю не просто збагачує і звеличує людину, воно служить своєрідним містком, що єднає покоління минулі з поколіннями прийдешніми. Пошана до традицій давньої культури та славного минулого творить основи сучасності, є запорукою майбутнього.

Сьогодні однозначно можна говорити про те, що переосмислення минулого, відкриття нових фактів, відновлення історичної справедливості щодо окремих подій, історичних діячів, конкретних осіб дали поштовх розширенню краєзнавчого руху, а впровадження бібліотеками нових цифрових технологій позитивно вплинуть на розвиток нових напрямків, форм і методів краєзнавчої роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар С. К., Закупень Н. М., Швець Т. В. Краєзнавство – пріоритетний напрямок діяльності бібліотеки. Моя Україна: історія та сьогодення: IV науково-практична краєзнавча конференція. Вінниця, 2018. 108 с.
2. Петранівський В. Л., Рутинський М. І. Туристичне краєзнавство : навчальний посібник / за ред. Ф. Д. Заставного. Київ: Знання, 2006. 575 с.
3. Тімець О. В., Комар В. П. Організація краєзнавчо-туристської роботи з студентською молоддю. Умань: Алмі, 2005. 194

Ніна ПОЛИЩУК,
провідний бібліотекар
наукової бібліотеки Закладу вищої освіти
«Подільський державний університет»
м. Кам'янець-Подільський, Україна

НАУКОВИЙ РЕПОЗИТАРІЙ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ УНІВЕРСИТЕТУ

Ключові слова: відкритий доступ, інституційний репозитарій.

Відкритий і оперативний доступ до наукової інформації є важливою умовою проведення досліджень, стимулювання інновацій, спрямованих на розповсюдження знань та покликаних сприяти прогресу. Сьогодення розвитку науки та освіти можна охарактеризувати створенням і активним впровадженням цифрових сховищ і архівів.

Сучасні інформаційні технології стають ефективним засобом переведення паперових документів в електронну форму та дозволяють формувати принципово нові інформаційні ресурси, до яких у тому числі належить інституційний мережа Інтернет дає можливість зробити доступними результати наукової роботи вчених з різних галузей науки у сучасному інформаційному полі всім, всюди та повсякчас. Бібліотеки вишів, як і всі бібліотеки світу, відкривають свої каталоги та інші ресурси для вільного користування усім зацікавленим [1]. Це стало можливо завдяки всесвітньому руху Open Acces. Відкритий доступ(ВД) до інформації забезпечується через журнали відкритого доступу та електронні репозитарії, які створюються в університетах, науково-дослідних установах, де окрім друкованих архівуються ще й недруковані статті. Як відомо, основні принципи відкритого доступу до наукових знань сформульовані у наступних документах: Будапештська ініціатива «Відкритий доступ» (Budapest Open Access Initiative), прийнята Інститутом «Відкрите Суспільство»; Берлінська декларація про відкритий доступ до наукових та гуманітарних знань (Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities). Зокрема, основною тезою Будапештської ініціативи «Відкритий доступ» стало запрошення університетів, бібліотек, видавництв, фондів, учених приєднатися до відкритого доступу, зробити результати наукових досліджень відкритими для спільноти [2].

Інституційний репозитарій передбачає збір публікацій своїх науковців і співробітників, чим і відрізняється від тематичної електронної бібліотеки. Види документів, які зберігають ІР, залежать від єдиної політики університету та самого репозитарію. Інституційні репозитарії зберігають оцифровані об'єкти, насамперед, наукової, освітньої, навчальної діяльності вузу. Отже, слід погодитися із твердженням, що репозитарій – організована колекція цифрових документів та набір сервісів навколо цієї колекції, яка репрезентує результати наукових досліджень у

вільному on-line доступі, а також забезпечує надійне їх зберігання. Основними видами репозитарії вважаються інституційні та тематичні [3]. Основне місце у справі формування відкритих архівів власної наукової продукції відведено бібліотекам університетів, які забезпечують науковим дослідженням інформаційну свободу, доступність та очікувані результати науковому співтоваристві. Останніми роками активізувалася робота наукових бібліотек вищої школи України щодо організації та формування інституційних репозитаріїв, що сприяє підвищенню рейтингів наукових публікацій дослідників вузів. Бібліотечні практики, фахівці на сторінках періодичних видань висвітлюють певні аспекти створення репозитаріїв як елементу електронного середовища вишу, акцентують увагу на тому, що інституційні репозитарії стають потужними інноваційними інструментами інформаційного забезпечення науки і освіти [1; 4].

Наукова бібліотека Подільського державного університету у процесі організації архіву відкритого доступу використовує існуючий досвід і технології, її діяльність у цьому напрямі є прогресивною. Репозиторій Подільського державного університету було створено у 2017 році на основі ПОЛОЖЕННЯ ПРО РЕПОЗИТАРІЙ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ «ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ», затвердженого ректором університету. У цьому документі визначені мета, основні функції та завдання університетського архіву відкритого доступу, які полягають у наступному: репозитарій Закладу вищої освіти «Подільський державний університет» - це електронний архів, що систематизує і зберігає в електронному вигляді копії документів наукового, довідкового навчального та методичного призначення, які розроблені науково-педагогічними працівниками, здобувачами вищої освіти третього (освітньонаукового) і наукового рівнів Закладу вищої освіти «Подільський державний університет» або в співпраці з іншими дослідниками та відповідають основним напрямам наукової діяльності університету. Основне призначення репозитарію - накопичення, систематизація та довгострокове зберігання в електронному вигляді інтелектуальних продуктів ЗВО «ПДУ», надання відкритого доступу до них, поширення ресурсів з метою інтеграції у середовище світового науково-освітнього товариства. Репозитарій університету є складовою загальної електронної колекції Наукової бібліотеки ЗВО «ПДУ». Метою Репозитарію є зберігання систематизованої та структурованої наукової інформації, створеної вченими, науково-педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти ЗВО «ПДУ». Основними завданнями репозитарію є: накопичення та забезпечення довготривалого зберігання в електронному вигляді повнотекстових електронних ресурсів;- популяризація наукових здобутків вчених та науково-педагогічних працівників ЗВО «ПДУ» шляхом оприлюднення наукової продукції у глобальній мережі- сприяння інтеграції наукових інформаційних ресурсів ЗВО «ПДУ» в світовий науково-інформаційний простір.- сприяння підвищенню індексу цитування наукових публікацій співробітників шляхом надання вільного доступу широкому колу користувачів до ресурсів Репозитарію;- забезпечення надійної та доступної системи обліку наукової, навчальної та методичної продукції вчених і науково-педагогічних працівників. Сприяння створенню позитивного іміджу ЗВО «ПДУ». Репозитарій

виконує такі функції:- наукову, що націлена на сприяння науково-дослідницькій та інноваційній діяльності ЗВО «ПДУ» ;освітню, що сприяє науковому, науково-методичному забезпеченню освітнього процесу в Університеті;- довідково-інформаційну, що спрямована на задоволення інформаційних запитів користувачів за різними галузями знань.

Матеріали за фондами :

- дисертації та автореферати (PhD Dissertation, Doctoral Dissertation); кваліфікаційні роботи здобувачів вищої освіти (Master's Thesis, Courseworks), матеріали конференцій, збірники матеріалів конференцій, матеріали конференцій молодих науковців, аспірантів та студентів; тези конференцій; монографії та статті, монографії, розділи монографій, статті, навчальна література, методичні вказівки та рекомендації, підручники і навчальні посібники, навчальні матеріали ПДУ ;

-патенти та авторські свідоцтва;

-періодичні видання ПДУ «Подільський вісник: Сільське господарство, Техніка, Економіка», «Професійно-прикладні дидактики», «Економічний дискурс», «Інститут бухгалтерського обліку, контроль і аналіз в умовах глобалізації», Газета «Вісник університету», 1st International University Newspaper, «Uni Web».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Белінська В. Інституційний репозитарій як інструмент інформаційного забезпечення навчальної, наукової та міжнародної науково-дослідницької діяльності ЧДІЕУ / В. Белінська, Н. Мороз // Вісник Книжкової палати. – 2013. – № 8. – С. 22–25.
2. Budapest Open Access Initiative [Electronic resource]. – Way of access :<http://www.budapestopenaccessinitiative.org> (date of appeal: 05.03.2014). – Title from the screen.
3. Інституційний репозитарій [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енцикл. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Інституційний_репозитарій (дата звернення: 05.03.2014).
4. Олексик В. П. Інформаційні технології і засоби навчання [Електронний ресурс] /В. П Олексик, О. Р. Олексюк // Digital Library NAPS of Ukraine

*Людмила ПОСІТКО,
провідний бібліотекар
наукової бібліотеки Закладу вищої освіти
«Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

БІБЛІОГРАФІЧНО-ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ «ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Ключові слова: наукова бібліотека, видавнича діяльність, краєзнавча діяльність, бібліографічні показники.

Наукова бібліотека – це науково-інформаційний центр, сховище документальної спадщини людства. Одним з напрямків діяльності наукової бібліотеки – є видавнича [9]. У видавничій діяльності наукової бібліотеки спостерігається зростання темпів збільшення кількості електронних продуктів, друкованих видань, що посилюють роль бібліотеки як суб'єкта інформаційних відносин. Формується нова модель наукової бібліотеки, коли вона стає і виготовлювачем, і видавцем. Сьогодні наукові бібліотеки активно розвивають власну видавничу діяльність [2].

Видавнича діяльність іноді відіграє роль й ефективного інструменту лобіювання, адже бібліотека створює видавничу продукцію з урахуванням інтересів користувачів. Реклама бібліотечних ресурсів і можливостей, що орієнтується на яскраву, неочікувану, часто дотепну стилістику викликає в житті бібліотеки нову жанрову та видову структуру видавничої діяльності. Змінюється оформлення традиційної видавничої продукції: запрошень на заходи, що відбуваються в бібліотеці, рекомендаційних бібліографічних показників тощо. І, звичайно, потужним поштовхом щодо розвитку видавничої діяльності стала інформатизація, поява нових технологій репродукування друкованих видань та створення електронних документів [8, с. 73].

Видавнича культура полягає не тільки в умінні вибрати актуальну тему, розкрити її належним чином, надати виданню відповідне зовнішнє оформлення. Важливим елементом є наявність у ньому бібліографічного апарату: бібліографічних посібників та допоміжних показників до видань, що дають змогу читачу швидко зорієнтуватися в документі без ознайомлення з більшою його частиною, звільняє від трудомістких пошуків відомостей, розпорошених по всьому тексту [7].

Бібліотечні видання надзвичайно різноманітні за тематикою, видаються до певної дати чи інформують про нові надходження літератури, дарувальників книг і таке інше. Це бібліографічні показники, рекомендаційні списки літератури, інформаційні бюлетені, бібліографічні огляди, дайджести, буклети і таке інше.

Мета видавничої діяльності наукової бібліотеки ЗВО «ПДУ» – розкриття фондів, інформування про здобутки вчених, які працюють і викладають у виші [9].

Основним продуктом видавничої діяльності нашої бібліотеки є бібліографічні посібники.

Одним з провідних завдань наукових бібліотек є збереження історіографічного наукового спадку минулих поколінь вчених та створення комфортних умов для роботи сучасним дослідникам. Саме такі функції покладено на архів – структурний підрозділ бібліотеки, який виконує функції комплектування, зберігання і використання архівних документів, які можуть стати в пригоді насамперед науковцям. Архів журналів наукової бібліотеки ЗВО «ПДУ», як доповнення до інших фондів бібліотеки, є потужною джерельною базою для наукових досліджень в різних галузях знань, як то: сільське господарство, економіка, технічні науки, природничі і гуманітарні науки, тощо [1].

Це ставить перед працівниками книгозбірні завдання введення архівних матеріалів до наукового обігу, для чого зараз є широкі можливості. Одним з головних інструментів вирішення цього завдання є відображення відомостей про архівні документи на веб-сайті університету та в Інтернеті.

Важливим кроком на шляху до відкриття для широкого загалу користувачів матеріалів архіву університетської бібліотеки стали видання-каталоги «Архівні журнали наукової бібліотеки ЗВО «ПДУ»» та «Міські та районні газети в фонді наукової бібліотеки».

Каталоги архівних журналів та газет наукової бібліотеки ЗВО «ПДУ» – це ретроспективні видання, підготовка яких зумовлена необхідністю розширення доступу користувачів до періодичних видань.

Каталоги містять перелік журнальних комплектів та газет за абеткою. Кожне періодичне видання має рік видання та помісячний перелік номерів (томів), які є в наявності в архіві наукової бібліотеки Закладу вищої освіти «Подільський державний університет». Каталоги підготовлені на основі візуального вивчення кожного журнального комплекту та газетної підшивки.

Наукова бібліотека відкриває своїм користувачам друковані скарби, знайомить їх із справжніми книжковими пам'ятками. Найціннішу частину бібліотечного фонду наукової бібліотеки Закладу вищої освіти «Подільський державний університет» складає фонд рідкісних і цінних видань і якісне забезпечення доступу до таких книг сучасним та майбутнім поколінням є одним з найважливіших завдань бібліотеки. З цією метою науковою бібліотекою створено анотовано-ілюстрований покажчик рідкісних і цінних видань, які зберігаються в фонді наукової бібліотеки ЗВО «ПДУ». Вийшли друком 3 частини даного видання [3].

На час складання покажчика загальна кількість книг в фонді рідкісних і цінних видань наукової бібліотеки ЗВО «ПДУ» налічувала 850 примірників книг (640 назв). Часова амплітуда видань з 1875 р. до 1954 р.

Зібрання книжкових пам'яток можна розглядати не тільки як зібрання рідкісних і цінних видань минулого часу, але і як колекційну книжкову пам'ятку, сформовану в ХХ ст. [3]. У фонді зберігається технічна наукова та навчальна література, переважно видань сільськогосподарського призначення. Зібрано велику кількість словників, довідників. Найстаріші книги, які зберігаються в нашій бібліотеці – Учебникъ фізіології д-ра Отто Функе, проф. фізіології в фрейбургскомъ у-ть (1875) ; Петерсонъ К. Практическое руководство къ веденію молочного хозяйства (1879) ; Цопфъ В. Дробянки-бактеріи (1884) ; Черноглазова Л. А. и Кичунова Н. И. Огурцы, дыни, арбузы и тыквы: описаніе породъ и уходъ за ними въ парникахъ, огородахъ и на поляхъ (баштанахъ) и о разведеніи шампиньоновъ (1887) ; Калугина И. Силосованный кормъ и его хозяйственное значение (1892) ; Кулешовъ П. Н. Крупный рогатый скотъ (1897) ...

Книги, що увійшли до покажчика, розміщені за абеткою прізвища автора (чи назвою книги). Анотації до книг в покажчику подаються мовою оригіналу зі збереженням орфографії першоджерел.

Видавнича діяльність бібліотеки спрямована на збереження історико-культурної спадщини, у тому числі краєзнавчого характеру [8]. Бібліотека вивчає і зберігає культурну спадщину рідного краю. Так і у видавничій практиці нашої бібліотеки провідне місце належить укладанню бібліографічних посібників з історії краю, в т. ч. окремих населених пунктів, визначних особистостей рідного краю, туристичні місця. Серед таких виділяються серії покажчиків про краєзнавство. Цікавим за змістом і цінним за значимістю є видання, підготовка яких потребувала значної пошукової роботи. Яскравим прикладом можуть служити:

Краєзнавчий ретроспективний внутрішньогазетний бібліографічний покажчик «Місто з історичними родзинками» [4]. Видання про історію міста Кам'янець-Подільський, підготовка якого зумовлена необхідністю розширення доступу користувачів до краєзнавчої газетної періодици, яка є в наявності в науковій бібліотеці Закладу вищої освіти «Подільський державний університет».

Друге видання краєзнавчої тематики, про яке хочеться згадати – краєзнавчий внутрішньогазетний бібліографічний покажчик «Наші славетні» [5]. Видання містить інформацію про видатних людей, істориків, науковців, політиків, письменників, діячів культури життя і діяльність яких пов'язана з м. Кам'янець-Подільський та Кам'янець-Подільського району.

При підготовці покажчиків бібліотекарями-бібліографами наукової бібліотеки ЗВО «ПДУ» проведено аналітико-синтетичне опрацювання масиву первинних документів, місцевих газет, який охоплює період з 1955 по 2020 рр. Опрацьовувались місцеві газети: «Прапор Жовтня», «Подільський», «Край Кам'янецький», «Кам'янець-Подільський Вісник». Видання підготовлені на основі візуального вивчення кожної газетної підшивки.

Аналізуючи добірку посібників з краєзнавства, хочу зупинитися ще на краєзнавчому доробку «Обрії малої батьківщини» [6], краєзнавчий покажчик розповідає про населені пункти Хмельниччини. Бібліотекою здійснено велику кропітку роботу з дослідження історії міст і сіл Хмельницької області, оприлюднено маловідомі факти розвитку сіл в різні періоди життя краю, чим зроблено вагомий внесок у розвиток та популяризацію краєзнавства в регіоні.

Значну увагу наукова бібліотека приділяє видавництву біобібліографічних покажчиків.

Бібліографічні покажчики, які видає наукова бібліотека відображають науковий доробок професорсько-викладацького складу нашого університету. Так нами були підготовлені і видані бібліографічні покажчики публікацій науковців ЗВО «ПДУ» серії «Інтелектуальний ресурс університету». Видання містять в собі перелік публікацій науковців університету. Мета покажчика – з найбільшою повнотою подати інформацію про наукові здобутки професорсько-викладацького складу університету. Відомості про публікації отримані зі списків, які були надані науковцями кафедр, а також традиційних каталогів та картотек наукової бібліотеки.

Не можна оминати увагою і біобібліографічних покажчиків, які наукова бібліотека університету випускає під серіями «Подільський державний університет : люди і долі» та «Наші славетні». В рамках серії «Подільський державний університет : люди і долі» випущені наступні покажчики «Самокиш Михайло Іванович», «Бендера Іван Миколайович», «Алексеева Олена Семенівна», «Тиш Мирослав Антонович», «Чикуркова Алла Дмитрівна»; серії «Наші славетні» –

до ювілейних дат визначних особистостей – «Усміхнене слово Микити Годованця», «Dr. Antoni J. – Юзеф Ролле», «Лев Платонович Симиренко» ...

Видавнича діяльність бібліотеки це, у першу чергу, духовно-практична та просвітницька діяльність. Саме друковані, фундаментальні видання є візиткою бібліотеки, дозволяючи простежити багатогранність даної діяльності. Визначені функції бібліотеки зумовлюють стилістичне, жанрове, художньо-дизайнерське різноманіття видавничої діяльності. Видавнича діяльність є багатоаспектною і потребує від бібліотекарів багатьох знань і умінь, тому що бібліотечні видання спрямовані на підвищення культурного рівня діалогу «бібліотекар-користувач». Це дає підстави розглядати видавничу діяльність як своєрідне дзеркало, що відображає полістилістичну природу видавничої діяльності бібліотеки. Видавнича діяльність бібліотеки розглядається як перспективний напрям розвитку документально-комунікативних функцій бібліотеки, який спроможний перетворити її на конкурентоздатний суб'єкт ринку інформаційних продуктів і послуг та забезпечити функціонування й розвиток бібліотек в інформаційному суспільстві [8, с. 75].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архівні журнали наукової бібліотеки ЗВО «ПДУ» : каталог. Кам'янець-Подільський, 2022. 184 с.
2. Видавнича діяльність наукової бібліотеки в контексті інтенсифікації інформаційних обмінів : методичні аспекти. Vuzlit.com : веб-сайт. URL : https://vuzlit.com/2275535/vidavnicha_diyalnist_naukovoyi_biblioteki_v_konteksti_intensifikatsiyi_informatsiynih_obminiv_metodichni_aspekti.
3. Від книги до світла, до знань, до життя. Галерея рідкісних видань : анотовано-ілюстрований показник рідкісних і цінних видань наукової бібліотеки ЗВО «ПДУ». Кам'янець-Подільський, 2022. Ч. 1 : А-І. 191 с.
4. Місто з історичними родзинками : краєзнавчий ретроспективний внутрішньогазетний бібліографічний показник. Кам'янець-Подільський, 2020. 77 с.
5. Наші славетні : краєзнавчий ретроспективний внутрішньогазетний бібліографічний показник. Кам'янець-Подільський, 2021. 96 с.
6. Обрії малої Батьківщини : краєзнавчий ретроспективний внутрішньогазетний бібліографічний показник. Кам'янець-Подільський, 2022. 129 с.
7. Підготовка та редагування бібліографічних посібників у виданнях : метод. рекомендації / уклад. : П. М. Сенько, О. М. Устіннікова. Київ : Книжкова палата України, 2016. С. 6.
8. Тишкевич К. І. Видавнича діяльність бібліотек для юнацтва в контексті виконання основних документально-комунікативних функцій. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2010. Т. 41. С. 72-75. URL : <https://surl.li/jyrkry>

*Марина РОСТОКА,
Державна науково-педагогічна
бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського
НАПН України,
м. Київ, Україна*

СЕРВІС ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ КОЛЕКЦІЙ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ І СВІТУ

Ключові слова: цифрові освітні ресурси, цифрова трансформація, проектування цифрового контенту, цифрова бібліотека

Цифровізація і цифрова трансформація нині є основними трендами інноватизації суспільних і освітніх середовищ, у тому числі й бібліотечних осередків.

Слід розуміти, що саме цифрові освітні колекції новочасних бібліотек стають інноваційним ресурсом для забезпечення освітнього і дослідницького процесів закладів освіти й наукових установ. Це уможлиблює оперативний доступ потенційному споживачеві освітньої, науково-педагогічної та інформаційно-довідкової продукції, яка нині видається переважно в електронному форматі, зокрема це оцифровані книги, онлайн-журнали, відео та аудіо документи тощо.

Слід зазначити, що всі перелічені колекції бібліотечних цифрових осередків мають певні переваги, зокрема що стосуються дотримання принципів FAIR [4]: відшукуваність (F), доступність (A), сумісність (I), багаторазовість (R). Цифрові освітні колекції відіграють важливу роль у сучасному освітньому процесі, надаючи студентам, викладачам та дослідникам доступ до необхідних знань та ресурсів.

Одеська національна наукова бібліотека пропонує «Путівник по найцікавіших електронних бібліотеках України та світу» [2], де запропоновано ознайомитися як з українськими електронними бібліотеками, такими як: Електронна бібліотека Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого, Портал Національної бібліотеки ім. В. Вернадського, Цифрова колекція книжкових пам'яток з фонду Одеської національної наукової бібліотеки, Електронна бібліотека України, Електронна бібліотека «Українська література», Українська та зарубіжна література українською мовою «Shift Library CMS», Дитяча публічна онлайн-бібліотека «Читанка», Електронна бібліотека «УКРАЇНІКА», Електронна бібліотека «Чтиво». Також у Путівнику широко представлено й зарубіжний досвід функціонування бібліотечних колекцій – цифрових освітніх просторів бібліотек таких, як:

– Бібліотека «Гартлі» Саутгемптонського університету (University of Southampton Library) має цифровий простір – Цифрову бібліотеку, яка містить тематичні колекції, зокрема архівні та спеціальні [13].

– Відкрита бібліотека (Open Library) – проект з оцифрування книг, який є суспільним надбанням [10].

– Європіана (Europeana) – європейська електронна бібліотека, яка об'єднує цифрові колекції музеїв, архівів та бібліотек Європи (включає рубрику для вчителів «Europeana Classroom» – добірку освітніх ресурсів з використанням цифрової культурної спадщини Європи) [3].

– Галліка (Gallica) – електронна бібліотека Франції, що вміщує цифрові версії рукописів, книг, карт, фотографій та інших документів з фондів Національної

бібліотеки Франції, цифрова бібліотека BnF та її партнерів [6].

– Електронна бібліотека від всесвітньо відомого ресурсу Google – бібліотечний проєкт, який уможлиблює відібрати за Google-пошуком різномовні книги, зокрема й рідкісні тексти: твори, котрі вже не видаються (якщо відшукана праця є суспільним надбанням, то її текст доступний повністю) [7].

– Проєкт «Гутенберг» (Project Gutenberg) – перша в світі електронна бібліотека, яка є суспільним надбанням в США (75000 електронних книг) [11].

– Світова цифрова бібліотека (World Digital Library – WDL) – міжнародна бібліотека, заснована за підтримки ЮНЕСКО та Бібліотеки Конгресу США, яка надає доступ до рідкісних та унікальних матеріалів з усього світу [14].

Також існують такі сервіси цифрових освітніх колекцій бібліотек, як:

– Проєкт «Бібліотека української літератури» (електронна бібліотека, що містить твори українських письменників та літературні дослідження) [1];

– Відкриті освітні ресурси (OER – Open Educational Resources, відкриті освітні ресурси, які доступні для вільного використання та розповсюдження – це навчальні, викладацькі та дослідницькі матеріали у будь-якому форматі та на будь-якому носії, що знаходяться у суспільному надбанні або захищені авторським правом, випущені за відкритою ліцензією, що дозволяють безкоштовний доступ, повторне використання, адаптацію та розповсюдження іншими [9];

– Електронна бібліотека української літератури Торонтського університету (Ukrainian Studies at the University of Toronto) – колекція творів української літератури, доступна онлайн, яка уможлиблює вільний і безкоштовний доступ всім зацікавленим читачам, особливо здобувачам вищої освіти поза межами України, де доступ до текстів української літератури обмежений [12];

– Інтернет-архів (Internet Archive, Сан-Франциско, Каліфорнія, США) – цифрова бібліотека, яка містить мільйони безкоштовних текстів, фільмів, програмного забезпечення, музики, веб-сайтів тощо [8];

– Free ebooks – цифрова платформа для завантаження та читання безкоштовних електронних книг (2 733 256 електронних книг), яка містить публікації в рубриці «Освіта» за такими напрямками, як: освіта для дорослих та безперервна освіта; мистецтво в освіті; поведінковий менеджмент; білінгвальна освіта; управління класом; спільне та командне навчання; комп'ютери та технології; культурна педагогіка; навчальні програми; дистанційна, відкрита та онлайн-освіта; освітня політика та реформа; педагогічна психологія; інклюзивна освіта; мультикультурна освіта; неформальна освіта; спеціальна освіта; студентське життя та студентські справи; наставництво для вчителів та учнів; підготовка та сертифікація вчителів; викладання; професійна освіта тощо [5].

Отже, нині існує велика кількість цифрових освітніх колекцій, цифрових бібліотек, як в українському, так і в світовому освітньо-науковому просторі, що постійно розвиваються, поповнюються новим цифровим контентом, набувають все більшого контингенту читачів завдяки технологічним можливостям інтернету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібліотека української літератури. <https://www.ukrlib.com.ua/> (дата звернення: 30.04.2025).
2. Путівник по найцікавіших електронних бібліотеках України та світу.
Одеська національна наукова бібліотека.

- https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2771(дата звернення: 30.04.2025).
3. Europeana. <https://www.europeana.eu/en> (дата звернення: 30.04.2025).
 4. FAIR Principles. <https://www.go-fair.org/fair-principles/> (дата звернення: 30.04.2025).
 5. Free ebooks. <https://www.ebooks.com/en-us/> (дата звернення: 30.04.2025).
 6. Gallica. <https://gallica.bnf.fr/accueil/fr/html/accueil-fr> (дата звернення: 30.04.2025).
 7. GoogleBook. <https://books.google.com.ua/> (дата звернення: 30.04.2025).
 8. Internet Archive. <https://archive.org/> (дата звернення: 30.04.2025).
 9. Open Educational Resources (OER). <https://www.unesco.org/en/open-educational-resources> (дата звернення: 30.04.2025).
 10. Open Library. <https://openlibrary.org/> (дата звернення: 30.04.2025).
 11. Project Gutenberg. <https://www.gutenberg.org/> (дата звернення: 30.04.2025).
 12. Ukrainian Studies at the University of Toronto. <https://tarnawsky.artsci.utoronto.ca/courses/> (дата звернення: 30.04.2025).
 13. University of Southampton Library. <https://www.southampton.ac.uk/library/index.page> (дата звернення: 30.04.2025).
 14. World Digital Library. <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/about-this-collection/> (дата звернення: 30.04.2025).

Інна ТИТАРЕНКО,
кандидат педагогічних наук, доцент,
вчений секретар Відділення філософії
освіти, загальної та дошкільної
педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна

ВЕБРЕСУРС «ВЧЕНІ НАПН УКРАЇНИ»: БІОГРАФІЧНИЙ МЕТОД У ПЕДАГОГІЦІ

Ключові слова: педагогічна наука, проєкт «Вчені НАПН України», біографічний метод, вебресурс.

У 2025 р. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського опублікувала біографічний довідник «Вчені НАПН України», де подано відомості про Національну академію педагогічних наук України та її персональний склад.

Як зазначив А.Г. Гуралюк, метою проєкту «Вчені НАПН України» (автор ідеї, директор ДНПБ Л.Д. Березівська) є популяризація найкращих досягнень вітчизняних наук у галузі освіти, педагогіки та психології. Цього буде досягнуто через збирання та поширення інформації про видатних діячів, їхні наукові здобутки та впровадження ідей у практичну діяльність. Цей ресурс корисний широкому колу, особливо віддаленим користувачам, які зможуть отримати глибшу інформацію для своїх досліджень, підвищуючи якість досліджень з історії та актуальних проблем педагогічної науки, освіти та практики.

З погляду педагогічної науки найбільший інтерес становить вплив інформації про наших попередників та сучасників на інших людей. Для цього найбільш доцільно використовувати біографічний метод у педагогіці – специфічний підхід до дослідження, який полягає у вивченні життєвого шляху особистості (учня, вчителя, видатного діяча) для розуміння її розвитку, формування та мотивації в освітньому процесі.

Біографічний метод, як метод розуміння духовного життя є безпосереднім засобом, важливим інструментом реалізації визначених С.Гончаренком [2] принципів гуманізації і гуманітаризації освіти у складі нового педагогічного мислення, що спрямовані на перегляд, переоцінку можливостей всіх компонентів педагогічного процесу у світлі їхньої людинотворної функції, на «олюднення» змісту освіти, подолання утилітарно-економічного, технократичного підходу до освіти з його нехтуванням людиною і духовними цінностями. Аналіз, відбір і включення у зміст навчальних предметів різних освітніх галузей педагогічно адаптованих біографічних відомостей про персоналії видатних національних вчених і винахідників, чи діячів культури, дозволяє реалізувати важливу культурно-історичну й виховну функцію не лише гуманітарної освіти, а й природничо-наукової і технічної.

За допомогою біографічного методу в педагогіці можливе емоційне приєднання людини до соціально приємного факту досягнень того, про кого він читає.

На погляд А.І. Павленко, біографічний метод у педагогіці має великий потенціал у справі навчання, виховання і освіти особистості й унікальні можливості для її розвитку. Метод посідає важливе місце серед міждисциплінарних методів

педагогіки і має прогностичні перспективи трансформації у біографічну педагогіку та наступну інтеграцію з біографічною психологією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Вчені НАПН України». URL: <https://naps.gov.ua/ua/press/events/3104/>
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с. URL: <https://journal.khnnra.edu.ua/index.php/files/article/view/117/117>

Олексій ШИЛО,
*науковий співробітник відділу цифрових технологій
і комп'ютерного забезпечення
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
ім. В. О. Сухомлинського
м. Київ, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КОНТЕКСТІ АБІС «КОНА»: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Ключові слова: автоматизовані бібліотечні інформаційні системи (АБІС), базова система Кона, цифрове суспільство.

Інформатизація бібліотечної діяльності є одним із ключових векторів модернізації освітньої та наукової інфраструктури в цифрову епоху. Автоматизовані бібліотечні інформаційні системи (АБІС) стали базовими інструментами для організації, збереження та поширення знань, а серед них окрему роль відіграє відкрита система Кона. Хоча сама по собі Кона не містить у стандартному функціоналі модулів на основі штучного інтелекту (ШІ), її архітектура дозволяє інтегрувати відповідні технології за допомогою зовнішніх розширень, що відкриває широкі перспективи для розвитку інтелектуальних бібліотечних сервісів.

Кона як відкрите ПЗ є модульною, масштабованою системою, яка забезпечує повний цикл бібліотечних процесів: від каталогізації та обліку фондів до підтримки електронного каталогу (ОРАС), управління читачами та обслуговування. Саме ця відкритість і підтримка API дозволяють адаптувати систему до актуальних цифрових викликів, зокрема – до інтеграції з технологіями штучного інтелекту. Одним із перших кроків у цьому напрямку є використання зовнішніх чат-ботів і голосових помічників, які, взаємодіючи з базами даних Кони, здатні здійснювати пошук інформації, відповідати на типові запити користувачів і супроводжувати їх у навігації по ресурсах бібліотеки.

Не менш актуальним є запровадження інтелектуальних пошукових механізмів на основі таких технологій, як **Elasticsearch** чи **Solr**, що дозволяє реалізувати семантичний аналіз запитів та ранжування результатів на основі релевантності. Такі інструменти можуть використовувати машинне навчання для поступового вдосконалення пошукових алгоритмів за рахунок аналізу поведінки користувачів та частотності вибору певних джерел. Це забезпечує новий рівень персоналізації інформаційного обслуговування в бібліотечному середовищі.

Інша важлива сфера застосування ШІ — це аналітика користувацьких даних. Відстеження історії звернень до електронного каталогу, частоти запитів, типів використовуваних джерел дозволяє створити рекомендаційні системи, які, подібно до алгоритмів Netflix чи Amazon, пропонуватимуть користувачеві релевантну літературу, спираючись на індивідуальний профіль його інтересів. Такі рішення вже

використовуються в пілотних бібліотечних ініціативах у різних країнах, і є перспективними для запровадження в українських бібліотеках, що працюють на Koha.

Проте впровадження штучного інтелекту в бібліотечне середовище потребує зваженого підходу. Передусім, актуальними залишаються питання захисту персональних даних користувачів, етичного використання алгоритмів, уникнення дискримінаційної упередженості у системах рекомендацій, а також необхідність забезпечення цифрової інклюзії. Крім того, персонал бібліотек має бути відповідним чином підготовлений до роботи з новими інструментами, що передбачає розвиток цифрової компетентності та професійне навчання.

У контексті вищезазначеного постає завдання формування комплексної стратегії впровадження елементів ШІ в АБІС на зразок Koha, що враховуватиме не лише технічні аспекти інтеграції, а й соціогуманітарні виміри трансформації бібліотечної справи. Це включає міждисциплінарну співпрацю програмістів, бібліотекарів, фахівців з інформаційних технологій, а також правників і педагогів.

Таким чином, хоча базова система Koha не є ШІ-платформою, її відкритість і гнучкість створюють передумови для поступового нарощування функціоналу на основі інтелектуальних технологій. Така еволюція дає змогу перетворити традиційну бібліотеку на динамічне середовище, здатне відповідати на виклики цифрового суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Остіян Є. З. Штучний інтелект та персональні дані: захист приватності в цифровому середовищі // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2024. Вип. 85(3). С. 47–53. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2024_85\(3\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2024_85(3)_9).
2. Паламар С., Науменко М. Штучний інтелект в освіті: використання без порушення принципів академічної чесності // Освітологічний дискурс. 2024. № 1(44). С. 68–83. DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2024.15>.
3. Бутирін І. Штучний інтелект та глобальна нерівність: нові виклики для розподільчих відносин // Економіка та суспільство. 2025. № 72. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-99>.
4. Cohn J. M., Kelsey A. L., & Fiels K. M. Planning for Integrated Systems and Technologies: A How-To-Do-It Manual for Librarians. New York: Neal-Schuman Publishers, 2009.

Катерина ЩЕГЕЛЬСЬКА,
молодший науковий співробітник відділу
науково-освітніх інформаційних ресурсів
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
ім. В. О. Сухомлинського,
м. Київ, Україна

РОЛЬ БІБЛІОТЕК ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ І КОЛЕДЖІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ АКАДЕМІЧНОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД ІНДІЇ

Ключові слова: академічна освіта, гнучке освітнє середовище, проекти відкритого доступу, цифровий простір бібліотеки.

У сучасному освітньому середовищі бібліотеки вищих навчальних закладів, зокрема коледжів, виступають багатофункціональними центрами, що забезпечують не лише доступ до знань, але й створення умов для формування академічної культури, розвитку критичного мислення та підтримки навчально-дослідницьких практик. Усе це відбувається у відповідності до місії закладу освіти, стандартів акредитації та викликів цифрової доби [1].

Бібліотеки сприяють інституційній ефективності через формулювання навчальних результатів, підтримку стандартів академічної доброчесності, просування цінностей інтелектуальної свободи та боротьбу з плагіатом. Вони виступають не лише сховищем ресурсів, але й педагогічними просторами, де здійснюється інформування користувачів щодо ефективного пошуку, аналізу та використання інформації. Через індивідуальні консультації, курси з інформаційної грамотності, допомогу у створенні наукових робіт бібліотеки сприяють зростанню академічної автономії студентів [2].

Особливо актуальною така роль є для бібліотек коледжів, які працюють із молоддю на етапі становлення її професійної та академічної ідентичності. Коледжеві бібліотеки часто мають обмежені ресурси у порівнянні з університетськими, однак вони забезпечують цілеспрямовану підтримку: доступ до навчальних програм, цифрових колекцій, інструкції з академічного письма, баз даних, що відповідають профілю спеціальності. У цих умовах бібліотека виконує роль навігатора, допомагаючи здобувачам освіти адаптуватися до вимог академічного середовища та долучитися до наукової культури [3].

Фізичний та цифровий простір бібліотеки сприяє інтелектуальній взаємодії – від самостійної роботи до колективного навчання. Коледжеві бібліотеки трансформуються на гнучкі освітні середовища, що пристосовуються до потреб конкретних аудиторій: це можуть бути як тиша для підготовки до іспитів, так і динамічні зони для міжпредметного спілкування, презентацій або семінарів.

Не менш важливою є функція управління знаннями. Бібліотеки організовують довготривале зберігання й кураторство академічних ресурсів, координують роботу з відкритими освітніми ресурсами, беруть участь у проєктах відкритого доступу,

розвивають власні цифрові архіви. Підтримка викладачів і студентів здійснюється не лише у формі надання ресурсів, але й у спільному проектуванні навчального середовища, розробленні освітніх продуктів, оцінці ефективності використання контенту.

Зовнішня комунікація бібліотек – ще один аспект, що формує академічну цінність. Інформаційні кампанії, організація заходів, партнерство з місцевими органами, школами чи громадськими організаціями – усе це робить бібліотеки не лише внутрішніми освітніми структурами, але й соціокультурними платформами з розширеним впливом [4].

Зрештою, бібліотеки стають інтегрованими структурами у коледжах і вищих навчальних закладах, що не просто обслуговують освітній процес, а формують його якість і сталість у цифрову добу. Їхня роль трансформується з обслуговуючої до стратегічної – вони стають партнерами у формуванні освітньої політики, зміцнюючи інтелектуальний та культурний капітал закладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Association of College & Research Libraries (ACRL). *Standards for Libraries in Higher Education*. 2011. <https://www.ala.org/acrl/standards/standardslibraries>
2. Krishnaiah, a. Role of college libraries in education system in India. *International Journal of Scientific Engineering and Technology (IJSET)*. – 2024. – Vol. 1, No. 2. – С. 76–82. <http://publications.anveshanaindia.com/wp-content/uploads/2024/07/ROLE-OF-COLLEGE-LIBRARIES-IN-EDUCATION-SYSTEM-IN-INDIA.pdf>
3. Chitransh Dixit, Dr. Kanchan lata Dixit, Dr. Chandra Kumar Dixit, & Dr. Praveen Kumar Pandey. (2024). Role of Academic Libraries and Information Services: A Study. *International Journal of Modern Achievement in Science, Engineering and Technology*, 1(2), 76–82. <https://doi.org/10.63053/ijset.28>
4. Sheeja N.K .Role of university libraries in research in Kerala: A case study. Thesis submitted to Department of Library & Information Science, University of Calicut. 2007. http://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/21216/1/01_%20%20title.pdf

Наталія ЮРАЧКОВСЬКА,
провідний бібліотекар
сектору комплектування, організації каталогів
та наукової обробки документів
наукової бібліотеки ЗВО «ПДУ»,
м. Кам'янець – Подільський, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН КОМПЛЕКТУВАННЯ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРІОРИТЕТИ

Ключові слова: бібліотечний фонд, комплектування, наукова бібліотека Закладу вищої освіти «Подільський державний університет».

Комплектування як основа початкового етапу роботи бібліотеки по формуванню її документно - інформаційного ресурсу передбачає роботу за трьома напрямками комплектування:

- поточному - поповнення бібліотечного фонду новими документами, які щойно вийшли у світ;
- ретроспективному - поповнення бібліотечного фонду назвами та примірниками за минулі роки;
- рекомплектуванню - очищення фонду від застарілих, зношених та непрофільних документів.

Загальний фонд наукової бібліотеки Закладу вищої освіти «Подільський державний університет» на 01.01.2025 року складає **635753** примірників. **Книжковий фонд - 548090** примірників. **Періодичні видання - 87663** примірників. Із них за типами видань: суспільно-політична - 194013 (35,39 %) природнича - 3449 (0,62%), технічна - 52860 (9,64%), сільськогосподарська - 243378(44,40 %), художня - 32639 (5,95%), інша - 21751 (3,96%). За видами видань: наукова - 341171 (62,24), довідкова - 3280 (0,59%) підручники - 158174 (28,85%), методичні матеріали - 1727 (0,31%), програми - 4749 (0,86%), автореферати дисертацій - 5108 (0,93%), ГОСТИ - 1242 (0,22%), (Ед - 110 примірників); неопубліковані документи (дисертації - 305), з них: українською мовою - 132163 (24,11%), російською мовою - 412975 (75,34%), іншою мовою – 2952(0,53%).

Якщо узагальнити: **наукової – 64%, навчальної –30%, художньої – 5,95%.** Здійснюючи і поточне, і ретроспективне комплектування фонду, бібліотека ВНЗ керується запитами професорсько-викладацького складу навчального закладу, запитами факультетів та кафедр, а також відповідно до "Зошита незадоволеного запиту".

Аналіз та функціонування (БФ), моніторинг незадоволеного попиту інформаційних потреб допомагає коригувати процес комплектування, основними напрямками діяльності якого є:

- аналіз документного потоку;
 - виявлення й обґрунтування відбору необхідних документів;
- Основними **джерелами** комплектування фонду наукової бібліотеки Закладу вищої освіти «Подільський державний університет» на сьогоднішній день є:
- отримання подарункових видань;

- отримання обов'язкового екземпляра видань, надрукованих науковцями ЗВО «ПДУ»
- передплата періодичних видань;
- приймання видань на заміну загублених книг.

Отримання книг в **подарунок**, завдяки постійно діючій акції: **"Подаруй бібліотеці книгу!"**, в рамках якої ми приймаємо подарунки від студентів, випускників та викладачів, інших небайдужих користувачів, зацікавлених в поповненні бібліотечного фонду необхідними документами та матеріалами є, по суті, основним шляхом поповнення книжковими виданнями бібліотечного фонду. Завдяки цій благодійній акції наукова бібліотека отримує як найсвіжіші видання поточного року, так і видання ретроспективного напрямку учбової та просвітницької літератури. З **найсвіжіших** надходжень було отримано подарункових: **Пую В.Л.** Кормові фітоценози у Лісостепу західному : монографія / В.Л.Пую.- Кам'янець – Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2025. – 480с. ; **Цехмістренко С.І.** Біохімія риб: підручник/ С.І. Цехмістренко, В.С.Бітюцький, Т.С.Токарчук.- Біла Церква, 2025.- 232с.; **Академічне** письмо та доброчесність: практикум/уклад. О.Р.Борідко, У.В.Чайковська; ЗВО «ПДУ».- Кам'янець – Подільський: ЗВО «ПДУ», 2025.- 88с.; **Атлас з цитології, ембріології та загальної гістології** з дисципліни: «Цитологія, гістологія, ембріологія» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності Н6(211) «Ветеринарна медицина»/уклад.: В. Добровольський, О.Ковальова ; ЗВО «ПДУ».- Кам'янець – Подільський: ЗВО «ПДУ», 2025.- 68с.; **Конспект лекцій** з навчальної дисципліни «Внутрішні хвороби тварин» за розділом «Хвороби молодняку» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю Н6(211) «Ветеринарна медицина» / Р.Колінчук, С.Керничний; ЗВО «ПДУ».- Кам'янець – Подільський: ЗВО «ПДУ», 2025.- 109с.; **Заходим М.В.** Ринок продукції тваринництва і продовольча безпека: монографія М.Заходим; ЗВО «ПДУ».- Кам'янець - Подільський: ФОП Панькова А.С., 2023.- 375с.

Акція постійно діюча, тому бібліотека і надалі приймає від небайдужих користувачів подарунки, а нові книги - це рівень сучасної бібліотеки, а мотивацією може стати те, що ваш дар займе гідне місце в книгозбірні і буде корисним для інших користувачів. Фонд постійно поповнюється новими методичними матеріалами, укладачами яких є викладачі Закладу вищої освіти «Подільський державний університет», новими випусками наукового фахового журналу «Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка», міжнародного наукового журналу «Професійно - прикладні дидактики», матеріалами міжнародних науково - практичних, студентських конференцій.

Цьогоріч, після переобліку фонду неопублікованих видань (дисертацій) наукової бібліотеки ЗВО «ПДУ» прийнято рішення поставити на облік 329 дисертацій. В 2025 році надійшло вже 24 екземпляра.

Науковою бібліотекою ЗВО «ПДУ» одержано книги в дар від Національної асоціації дослідників Голодомору - геноциду українців в кількості 14 примірників. Серед яких найновіші:

Війна за Україну: правда про Голодомор - геноцид українців: журналістське розслідування: збірник публікацій. - Київ: ТОВ

«Видавництво Ліра-К», 2024.- 350с.- (Україна молода: бойова газета героїчної нації; вересень 2024).

Геноцид української нації 1932 - 1933: міжнародно - правові акти, законодавство України, матеріали досудових розслідувань/

[упоряд.:М.Герасименко, В.Пилипчук, В.Шепітько та ін.];Нац. акад. прав. наук України; Служба безпеки України. - Харків: Право, 2024.- 656с.

Слід зазначити, що протягом достатньої кількості років в процесі комплектування не використовувались видавництва [2]. Кроки в цьому напрямку - пошуку потребують неабияких витрачання, що достатньо проблематично. Останні нові надходження з ДУ НМЦ «Агроосвіта» датуються 2018 роком. Враховуючи суто об'єктивні чинники та обставини, процес безоплатного книгообміну загальмувався, але маємо сподіватись на його відновлення. В якості методичної допомоги в коледжі ,при можливості, відправляємо нові вузівські видання, але можливості надто обмежені.

Передплата періодичних видань виконується щорічно в межах виділених коштів з урахуванням потреб кожного факультету, тому вибір періодичних видань затверджується кожним факультетом окремо. Стратегічна й оперативна необхідність такого аналізу виникає у зв'язку з введенням нових спеціальностей і дисциплін, які необхідно забезпечити відповідною літературою вже на етапі акредитації спеціальності. В 2025 році передплата була здійснена на 6 назв газет та 12 назв журналів на суму: 19372 - 00. Хоч список періодичних видань також значно скоротився за минулі роки, але наразі кожен рік стабільно є підписка.

Рекомплекткування як важливий напрямок роботи з комплектування, допомагає звільняти фонд від застарілих, зношених та непрофільних документів. За поточний рік рекомплектовано 1253 примірника книжкових видань та 345 примірників періодичних видань, враховуючи чинники як моральної їх застарілості, так і фактичної зношеності. В основному , за змістом, це дублетні російськомовні видання суспільно – політичного напрямку радянського періоду.

Фактично, тенденція перевищення кількості рекомплектованих видань у співвідношенні з новими надходженнями є превалюючою, а пріоритетність комплектування новою україномовною літературою є найважливішим та першочерговим завданням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібліотека.Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек: матеріали міжнар. наук. конф.(Київ, 3 – 5 жовт. 2023р.)/ НАН України, Нац. б. – ка України ім. В.І. Вернадського, Асоц. б. – к України. - Київ:НБУВ,2023.- 1036с.
2. Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні/ Г.В. Салата//Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. - .2022.-.№1.- .7- 13.
3. Ресурси наукових бібліотек як складова інформаційної основи сучасного національного розвитку: [монографія]/ В.Горовий, С.Горова,М.Закіров[та ін.].- Київ: НБУВ,2024.- 260с.

ЕЛЕКТРОННЕ НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Бібліотеки в сучасному світі науки та культури [Електронний ресурс]:
збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції,
м. Хмельницький – м. Кам'янець-Подільський, 15 травня 2025 р. / за ред. К. В.
Гораш, О.Б. Айвазян. — Кам'янець-Подільський, 2025. — 56 с.

Відповідальна за випуск : Гораш К.В.

Кам'янець-Подільський

2025

